

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРАЛ
2024 ОНЫ ХАВРЫН ЭЭЛЖИТ ЧУУЛГАН

УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН
ТАМГЫН ГАЗАР

2024 ОНЫ 03 ДУГААР САРЫН 20-НЫ ӨДӨР, ЛХАГВА ГАРАГ

ХУРАЛДААНЫ ТЭМДЭГЛЭЛ

ТӨРИЙН БАЙГУУЛАЛТЫН
БОЛОН ЭДИЙН ЗАСГИЙН
БАЙНГЫН ХОРООНЫ
ХАМТАРСАН

ХУРАЛДААН ЗОХИОН БАЙГУУЛАХ ХЭЛТЭС

Та хуралдааны тэмдэглэлийн цахим хувьтай дээрх
QR кодыг уншуулан танилцах боломжтой.

**ТӨРИЙН БАЙГУУЛАЛТЫН БОЛОН ЭДИЙН ЗАСГИЙН
БАЙНГЫН ХОРООНЫ ХАМТАРСАН ХУРАЛДААНЫ
ТЭМДЭГЛЭЛИЙН АГУУЛГА**

2024 оны 03 дугаар сарын 20-ны өдөр, Лхагва гараг

<i>Хуралдааны тэмдэглэлийн агуулга</i>	1
<i>Хуралдааны товч тэмдэглэл:</i>	2 - 4
<i>Хуралдааны дэлгэрэнгүй тэмдэглэл:</i>	5 - 53

- Монгол Улсыг 2021-2025 онд хөгжүүлэх таван жилийн үндсэн чиглэлийн 2023 оны биелэлт, Монгол Улсын Засгийн газрын 2020-2024 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн 2023 оны хэрэгжилт, Монгол Улсын хөгжлийн 2023 оны төлөвлөгөөний гүйцэтгэлийн тайлан*

6 - 54

**Монгол Улсын Их Хурлын 2024 оны хаврын ээлжит чуулганы
Төрийн байгуулалтын болон Эдийн засгийн байнгын хорооны
03 дугаар сарын 20-ны өдөр /Лхагва гараг/-ийн хамтарсан хуралдааны
ТОВЧ ТЭМДЭГЛЭЛ**

Төрийн байгуулалтын байнгын хорооны дарга Н.Энхболд ирц, хэлэлцэх асуудлын дарааллыг танилцуулж, хуралдааныг даргалав.

Хуралдаанд ирвэл зохих 35 гишүүнээс 18 гишүүн хүрэлцэн ирж, 51.4 хувийн ирцтэйгээр хуралдаан 14 цаг 18 минутад Төрийн ордны “Жанжин Д.Сүхбаатар” танхимд эхлэв.

Томилолттой: Д.Батлут, Ж.Бат-Эрдэнэ, Д.Өнөрболор, Ж.Сүхбаатар, Б.Энхбаяр;

Чөлөөтэй: А.Адъяасүрэн, Ё.Баатарбилэг, Б.Жаргалмаа, Г.Занданшатар, Ц.Мөнх-Оргил, Л.Оюун-Эрдэнэ;

Эмнэлгийн чөлөөтэй: Х.Ганхуяг.

Нэг. Монгол Улсыг 2021-2025 онд хөгжүүлэх таван жилийн үндсэн чиглэлийн 2023 оны биелэлт, Монгол Улсын Засгийн газрын 2020-2024 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн 2023 оны хэрэгжилт, Монгол Улсын хөгжлийн 2023 оны төлөвлөгөөний гүйцэтгэлийн тайлан

Хэлэлцэж буй асуудалтай холбогдуулан Монгол Улсын Шадар сайд бөгөөд Эдийн засаг, хөгжлийн сайд Ч.Хүрэлбаатар, Сангийн сайд Б.Жавхлан, Батлан хамгаалахын сайд Г.Сайханбаяр, Барилга, хот байгуулалтын сайд Ц.Даваасүрэн, Боловсрол, шинжлэх ухааны сайд Л.Энх-Амгалан, Зам, тээврийн хөгжлийн сайд С.Бямбацогт, Уул уурхай, хүнд үйлдвэрийн сайд Ж.Ганбаатар, Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн сайд Х.Болорчулуун, Цахим хөгжил, харилцаа холбооны сайд Н.Учрал, Эрчим хүчний сайд Б.Чойжилсүрэн, Эрүүл мэндийн сайд С.Чинзориг, Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газрын дэд дарга бөгөөд Засгийн газрын Хяналт хэрэгжүүлэх газрын дарга Б.Баасандорж, Нийслэлийн Засаг дарга бөгөөд Улаанбаатар хотын захирагч Х.Нямбаатар, Нийслэлийн Засаг даргын Нэгдүгээр орлогч П.Сайнзориг, Эдийн засаг, хөгжлийн яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга И.Батхүү, Гадаад харилцааны яамны Хяналт-шалгалт, үнэлгээ, дотоод аудитын газрын захирал Д.Тэгшжаргал, Сангийн яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга Ж.Ганбат, Хууль зүй, дотоод хэргийн яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга С.Нямгэрэл, Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга С.Цогтгэрэл, Батлан хамгаалах яамны Стратегийн бодлого, төлөвлөлтийн газрын дарга, бригадын генерал Ч.Гандирваа, Барилга, хот байгуулалтын яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга Ц.Баярбат, Боловсрол, шинжлэх ухааны яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга Х.Батжаргал, Зам, тээврийн хөгжлийн яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга С.Батболд, Соёлын яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга Ч.Цэвэгдорж, Уул уурхай, хүнд үйлдвэрийн яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга С.Магнайсүрэн, Хөдөлмөр, нийгмийн

хамгааллын яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга Д.Алимаа, Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга Т.Жамбалцэрэн, Цахим хөгжил, харилцаа холбооны яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга Б.Батцэцэг, Эрчим хүчний яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга Н.Тавинбэх, Эрүүл мэндийн яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга Д.Очирбат, Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газрын Салбарын бодлого, зохицуулалтын газрын Засгийн газрын референт С.Нямбаяр, Шадар сайдын ажлын албаны дарга, ахлах зөвлөх Б.Мөнх-Оргил, Засгийн газрын Хяналт хэрэгжүүлэх газрын Хуулийн багийн ахлах зөвлөх Ч.Ариунхур, Засгийн газрын Хяналт хэрэгжүүлэх газрын Үнэлгээ, мониторингийн багийн ахлах референт Б.Алтантуяа, мөн багийн референт Д.Цэцэгмаа, Ю.Батзориг, ахлах шинжээч У.Мөнхцэцэг, Боловсрол, шинжлэх ухааны яамны Санхүү, хөрөнгө оруулалтын газрын дарга Б.Батцэцэг, мөн яамны Боловсролын нэгдсэн бодлого төлөвлөлтийн газрын дарга П.Оюунаа, Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамны Хөдөлмөр эрхлэлтийн бодлогын хэрэгжилтийг зохицуулах газрын Хөдөлмөр эрхлэлт, ажлын байрыг дэмжих хэлтсийн дарга Б.Алтантулга;

Мөн Төрийн аудитын газраас Монгол Улсын ерөнхий аудиторовын албан үүргийг түр орлон гүйцэтгэгч Д.Загджав, Санхүү-нийцлийн аудитын газрын захирал, тэргүүлэх аудитор Ц.Наранчимэг, Гүйцэтгэл-нийцлийн аудитын газрын захирал, тэргүүлэх аудитор Д.Энхболд, Үндэсний аудитын газрын аудитор Н.Нарантуяа, мөн газрын аудитор Б.Золбаяр, аудитын менежер Н.Анхбаяр, Х.Баярмаа, Б.Батчимэг, ахлах аудитор М.Наранжаргал, Б.Сандуйжав, Х.Энх-Амгалан, Э.Уужимсан, Б.Билэгт, аудитор М.Баяртогтох, Г.Өлзийдэлгэр, Г.Сарангоо, Б.Буянхишиг, Ш.Наранбаатар, Ж.Чинбат, Д.Доржнамжим, А.Учрал нар оролцов.

Хуралдаанд Улсын Их Хурлын Тамгын газрын Хууль, эрх зүйн газрын Зөвлөхүүдийн албаны зөвлөх Д.Нарантуяа, мөн газрын Байнгын хорооны асуудал хариуцсан хэлтсийн Төрийн байгуулалтын байнгын хороо хариуцсан ахлах зөвлөх Б.Хатантуул, референт Э.Баттогтох, Эдийн засгийн байнгын хороо хариуцсан ахлах зөвлөх Д.Мягмарцэрэн, референт Г.Баярмаа, мөн хэлтсийн референт А.Хонгорзул, Хяналт шалгалт, үнэлгээний газрын Хяналт шалгалтын хэлтсийн Хяналт шинжилгээ, үнэлгээний албаны зөвлөх Б.Нандингэрэл, мөн газрын Төсвийн хяналт, шинжилгээний хэлтсийн дарга Д.Эрдэнэсамбуу, референт С.Тэгшжаргал нар байлцав.

Монгол Улсыг 2021-2025 онд хөгжүүлэх таван жилийн үндсэн чиглэлийн 2023 оны биелэлт, Монгол Улсын Засгийн газрын 2020-2024 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн 2023 оны хэрэгжилт, Монгол Улсын хөгжлийн 2023 оны төлөвлөгөөний гүйцэтгэлийн тайланг Монгол Улсын Засгийн газрын гишүүн, Монгол Улсын Шадар сайд бөгөөд Эдийн засаг, хөгжлийн сайд Ч.Хүрэлбаатар танилцуулав.

Тайлантай холбогдуулан Улсын Их Хурлын гишүүн Ц.Мөнхцэцэг, Г.Ганболд, С.Бямбацогт, М.Оюунчимэг, Ч.Ундрам, Б.Батгөмөр, Т.Энхтүвшин, О.Цогтгэрэл нарын тавьсан асуултад Монгол Улсын Шадар сайд бөгөөд Эдийн засаг, хөгжлийн сайд Ч.Хүрэлбаатар, Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн сайд Х.Болорчулуун, Эрүүл мэндийн сайд С.Чинзориг, Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газрын дэд дарга бөгөөд

Засгийн газрын Хяналт хэрэгжүүлэх газрын дарга Б.Баасандорж, Нийслэлийн Засаг дарга бөгөөд Улаанбаатар хотын захирагч Х.Нямбаатар, Сангийн яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга Ж.Ганбат, Хууль зүй, дотоод хэргийн яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга С.Нямгэрэл, Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга С.Цогтгэрэл, Боловсрол, шинжлэх ухааны яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга Х.Батжаргал, Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга Д.Алимаа, Эрчим хүчний яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга Н.Тавинбэх, Боловсрол, шинжлэх ухааны яамны Санхүү, хөрөнгө оруулалтын газрын дарга Б.Батцэцэг, мөн яамны Боловсролын нэгдсэн бодлого төлөвлөлтийн газрын дарга П.Оюунаа, Гүйцэтгэл-нийцлийн аудитын газрын захирал, тэргүүлэх аудитор Д.Энхболд, Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамны Хөдөлмөр эрхлэлтийн бодлогын хэрэгжилтийг зохицуулах газрын Хөдөлмөр эрхлэлт, ажлын байрыг дэмжих хэлтсийн дарга Б.Алтангулга нар хариулж, тайлбар хийв.

Улсын Их Хурлын гишүүн Ц.Цэрэнпунцаг, Н.Энхболд нар үг хэлэв.

Улсын Их Хурлын гишүүд Монгол Улсыг 2021-2025 онд хөгжүүлэх таван жилийн үндсэн чиглэлийн 2023 оны биелэлт, Монгол Улсын Засгийн газрын 2020-2024 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн 2023 оны хэрэгжилт, Монгол Улсын хөгжлийн 2023 оны төлөвлөгөөний гүйцэтгэлийн тайланг хэлэлцэв.

Байнгын хорооноос гарах санал, дүгнэлтийг Улсын Их Хурлын гишүүн Ц.Цэрэнпунцаг Улсын Их Хурлын чуулганы нэгдсэн хуралдаанд танилцуулахаар тогтов.

Уг асуудлыг 16 цаг 42 минутад хэлэлцэж дуусав.

Байнгын хорооны хуралдаанаар 1 асуудал хэлэлцэв.

Хуралдаан 2 цаг 25 минут үргэлжилж, 35 гишүүнээс 23 гишүүн хүрэлцэн ирж, 65.7 хувийн ирцтэйгээр 16 цаг 43 минутад өндөрлөв.

Тэмдэглэлтэй танилцсан:
ТӨРИЙН БАЙГУУЛАЛТЫН
БАЙНГЫН ХОРООНЫ
ДАРГА

Н.ЭНХБОЛД

ЭДИЙН ЗАСГИЙН
БАЙНГЫН ХОРООНЫ
ДАРГА

Ц.ЦЭРЭНПУНЦАГ

Тэмдэглэл хөтөлсөн:
ХУРАЛДААНЫ ТЭМДЭГЛЭЛ
ХӨТЛӨХ АЛБАНЫ
ШИНЖЭЭЧ

Ц.АЛТАН-ОД

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРАЛ

2024 оны 03 дугаар сарын 20-ны өдөр,
Лхагва гараг
Төрийн ордны “Жанжин Д.Сүхбаатар”
танхим
14 цаг 18 минут

БАЙНГЫН ХОРООДЫН ХАМТАРСАН ХУРАЛДААНЫ ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ТЭМДЭГЛЭЛ

Н.Энхболд: Байнгын хорооны гишүүдийг хуралдааны танхимдаа ирэхийг хүсье.

Б.Жаргалмаа, С.Амарсайхан,
Ж.Бат-Эрдэнэ, Х.Ганхуяг,
Г.Занданшатар, Д.Өнөрболор, Ч.Ундрам,
Б.Энхбаяр, С.Бямбацогт, Ц.Мөнх-Оргил,
Ч.Хүрэлбаатар, Д.Батлут, О.Цогтгэрэл,
Ж.Батсуурь, Б.Жавхлан, М.Оюунчимэг,
Ж.Сүхбаатар, Ц.Цэрэнпунцаг нар
хуралдааны танхимд ирье.

Зарлаарай. Ажлын албаныхан.
Хурал эхлэх гээд байна шүү.
А.Адъяасүрэн, Б.Жаргалмаа,
С.Амарсайхан, Ж.Бат-Эрдэнэ, Х.Ганхуяг,
Д.Өнөрболор, Ч.Ундрам, Б.Энхбаяр,
С.Бямбацогт, Ц.Мөнх-Оргил,
Ч.Хүрэлбаатар, Д.Батлут, О.Цогтгэрэл,
Ж.Батсуурь, М.Оюунчимэг, Ж.Сүхбаатар,
Ц.Цэрэнпунцаг нарын гишүүд
хуралдаандаа орёе.

Шадар сайд Ч.Хүрэлбаатарыг
дуудъя. Асуудлаа танилцуулах ёстой.
Ж.Батсуурь гишүүн ээ, картаа хийчихье.

Байнгын хороодын гишүүдийнхээ
энэ өдрийн амар амгаланг эрье.

Өнөөдөр Төрийн байгуулалтын
байнгын хороо, Эдийн засгийн байнгын
хороо хоёр хамтарч хуралдана.

Байнгын хороодын гишүүдийн
олонх хүрэлцэн ирсэн.

Манай хоёр Байнгын хороо нийт
35 гишүүнтэй.

Ингээд 18 хүнээр хуралдааны ирц
бүрдэж байгаа тул Төрийн байгуулалтын
байнгын хороо, Эдийн засгийн байнгын
хорооны хамтарсан 2024 оны 03 сарын
20-ны өдрийн хуралдаан нээснийг
мэдэгдье. /алх цохив/

Монгол Улсын Их Хурлын
чуулганы хуралдааны дэгийн тухай
хуулийн 114.3-д улсын хөгжлийн жилийн
төлөвлөгөөний биелэлтийг Засгийн
газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөр,
Монгол Улсыг хөгжүүлэх таван жилийн
үндсэн чиглэлийн тухай хуулийн
гүйцэтгэлийн явцтай нэгтгэн гаргасан
тайланг Төрийн байгуулалтын байнгын
хороо, Эдийн засгийн байнгын хороо
хамтран Монгол Улсын Их Хурлын
хяналт шалгалтын тухай хуулийн 17.1-д
заасны дагуу хэлэлцэнэ.

Шаардлагатай гэж үзвэл бусад
Байнгын хороо эрхлэх асуудлынхаа
хүрээнд хэлэлцэж санал, дүгнэлтээ
гаргаж болно гэсэн ийм зохицуулалттай.

Хамтарсан хуралдаанаар хэлэлцэх
асуудлыг танилцуулья.

Өнөөдрийн хэлэлцэх асуудал
Монгол Улсын 2021-2025 онд хөгжүүлэх
таван жилийн үндсэн чиглэлийн 2023
оны биелэлт, Монгол Улсын Засгийн
газрын 2020-2024 оны үйл ажиллагааны

хөтөлбөрийн 2023 оны хэрэгжилт, Монгол Улсын хөгжлийн 2023 оны төлөвлөгөөний гүйцэтгэлийн тайлан хэлэлцэнэ.

Их Хурлын хяналт шалгалтын тухай хуулийн 17, 18 дугаар зүйлийн 18.1 дэх хэсэгт заасны дагуу эдгээр асуудлуудыг улсын хөгжлийн

төлөвлөгөөний гүйцэтгэлийн тайлантай хамтатгаж хэлэлцэнэ гэсэн ийм заалттай.

Үүний дагуу Байнгын хороод асуудлыг бэлтгэж оруулж ирсэн.

Хэлэлцэх асуудлаар саналтай гишүүн байна уу? Алга байна. /алх цохив/

Хэлэлцэх асуудалдаа орьё.

**Нэг.Монгол Улсыг 2021-2025 онд хөгжүүлэх
таван жилийн үндсэн чиглэлийн 2023 оны биелэлт,
Монгол Улсын Засгийн газрын 2020-2024 оны үйл ажиллагааны
хөтөлбөрийн 2023 оны хэрэгжилт, Монгол Улсын хөгжлийн 2023 оны
төлөвлөгөөний гүйцэтгэлийн тайлан**

Монгол Улсын 2021-2025 онд хөгжүүлэх таван жилийн үндсэн чиглэлийн 2023 оны биелэлт, Монгол Улсын Засгийн газрын 2020-2024 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн 2023 оны хэрэгжилт, Монгол Улсын хөгжлийн 2023 оны төлөвлөгөөний гүйцэтгэлийн тайланг хэлэлцэнэ.

Хуулийн зохицуулалт нь Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуулийн 114.8-д Тамгын газар энэ хуулийн 114.1, 114.5-д заасан тайланд шинжилгээ хийж 03 сарын 15-ны дотор Улсын Их Хурлын гишүүд тараана гэж заасны дагуу Улсын Их Хурлын Тамгын газраас тус бодлогын баримт бичгүүдийн хэрэгжилтэд Засгийн газрын 2020 оны 206 дугаар тогтоолоор баталсан Бодлогын баримт бичгийн хэрэгжилт, захиргааны байгууллагын үйл ажиллагаанд хяналт шинжилгээ, үнэлгээ хийх нийтлэг журмын дагуу хяналт шинжилгээ, үнэлгээ хийж Та бүхэнд хүргүүлсэн байгаа.

Ингээд өнөөдрийн хуралдаанд оролцож байгаа ажлын хэсгийг танилцуулъя.

Монгол Улсын Шадар сайд бөгөөд Эдийн засаг хөгжлийн сайд Ч.Хүрэлбаатар, Монгол Улсын Шадар сайд С.Амарсайхан, Монгол Улсын Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газрын дарга Д.Амарбаясгалан, Монгол Улсын сайд, Олимп, нийтийн биеийн тамир, спортын Үндэсний хорооны дарга Б.Бат-Эрдэнэ, Монгол Улсын сайд, Нийслэл Улаанбаатар хотын авто замын түгжрэлийг бууруулах Үндэсний хорооны дарга Б.Дэлгэрсайхан, Монгол Улсын Засгийн газрын гишүүн, Монгол Улсын сайд, Боомтын сэргэлтийн Үндэсний хорооны дарга Б.Тулга, Гадаад харилцааны сайд Б.Батцэцэг, Сангийн сайд Б.Жавхлан, Хууль зүй, дотоод хэргийн сайд Б.Энхбаяр, Байгаль орчин, аялал жуулчлалын сайд Б.Бат-Эрдэнэ, Батлан хамгаалахын сайд Г.Сайханбаяр, Барилга, хот байгуулалтын сайд Ц.Даваасүрэн, Боловсрол, шинжлэх

ухааны сайд Л.Энх-Амгалан, Зам, тээврийн хөгжлийн сайд С.Бямбацогт, Соёлын сайд Ч.Номин, Уул уурхай, хүнд үйлдвэрийн сайд Ж.Ганбаатар, Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын сайд Х.Булгантуяа, Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн сайд Х.Болорчулуун, Цахим хөгжил, харилцаа холбооны сайд Н.Учрал, Эрчим хүчний сайд Б.Чойжилсүрэн, Эрүүл мэндийн сайд С.Чинзориг нар болон Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газрын дэд дарга бөгөөд Засгийн газрын Хяналт хэрэгжүүлэх газрын дарга Б.Баасандорж, Нийслэлийн Засаг дарга бөгөөд Улаанбаатар хотын захирагч Х.Нямбаатар, Нийслэлийн Засаг даргын Нэгдүгээр орлогч П.Сайнзориг, Эдийн засаг, хөгжлийн яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга И.Батхүү, Гадаад харилцааны яамны Хяналт-шалгалт, үнэлгээ, дотоод аудитын газрын захирал Д.Тэгшжаргал, Сангийн яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга Ж.Ганбат, Хууль зүй, дотоод хэргийн яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга С.Нямгэрэл, Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга С.Цогтгэрэл, Батлан хамгаалах яамны Стратегийн бодлого, төлөвлөлтийн газрын дарга, бригадын генерал Ч.Гандирваа, Барилга, хот байгуулалтын яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга Ц.Баярбат, Боловсрол, шинжлэх ухааны яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга Х.Батжаргал, Зам, тээврийн хөгжлийн яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга С.Батболд, Соёлын яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга Ч.Цэвэгдорж, Уул уурхай, хүнд үйлдвэрийн яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга С.Магнайсүрэн, Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга Д.Алимаа, Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга Т.Жамбалцэрэн, Цахим хөгжил, харилцаа

холбооны яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга Б.Батцэцэг, Эрчим хүчний яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга Н.Тавинбэх, Эрүүл мэндийн яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга Д.Очирбат, Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газрын Салбарын бодлого, зохицуулалтын газрын Засгийн газрын референт С.Нямбаяр, Шадар сайдын ажлын албаны дарга ахлах зөвлөх Б.Мөнх-Оргил, Засгийн газрын Хяналт хэрэгжүүлэх газрын Хуулийн багийн ахлах зөвлөх Ч.Ариунхур, Засгийн газрын Хяналт хэрэгжүүлэх газрын Үнэлгээ, мониторингийн багийн ахлах референт Б.Алтантуяа, Засгийн газрын Хяналт хэрэгжүүлэх газрын Үнэлгээ, мониторингийн багийн референт Д.Цэцэгмаа, Засгийн газрын Хяналт хэрэгжүүлэх газрын Үнэлгээ, мониторингийн багийн референт Ю.Батзориг, Засгийн газрын Хяналт хэрэгжүүлэх газрын Үнэлгээ, мониторингийн газрын ахлах шинжээч У.Мөнхцэцэг гэсэн ийм хүмүүс өнөөдрийн хуралдаанд оролцож байгаа.

Төрийн аудитын газраас Монгол Улсын ерөнхий аудиторын албан үүргийг түр орлон гүйцэтгэгч Д.Загджав, Санхүү-нийцлийн аудитын газрын захирал, тэргүүлэх аудитор Ц.Наранчимэг, Гүйцэтгэл-нийцлийн аудитын газрын захирал, тэргүүлэх аудитор Д.Энхболд, Үндэсний аудитын газрын аудитор Н.Нарантуяа, мөн газрын аудитор Б.Золбаяр, аудитын менежер Н.Анхбаяр, Х.Баярмаа, Б.Батчимэг, ахлах аудитор М.Наранжаргал, Б.Сандуйжав, Х.Энх-Амгалан, Э.Уужимсан, Б.Билэгт, аудитор М.Баяртогтох, Г.Өлзийдэлгэр, Г.Сарангоо, Б.Буянхишиг, Ш.Наранбаатар, Ж.Чинбат, Д.Доржнамжим, А.Учрал гэсэн хүмүүс

өнөөдрийн хамтарсан хуралдааны ажлын хэсэгт орж хуралдаанд оролцож байна.

Одоо Монгол Улсын 2021-2025 онд хөгжүүлэх таван жилийн үндсэн чиглэлийн 2023 оны биелэлт, Монгол Улсын Засгийн газрын 2020-2024 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн 2023 оны хэрэгжилт, Монгол Улсын хөгжлийн 2023 оны төлөвлөгөөний гүйцэтгэлийн тайлангийн танилцуулгыг Эдийн засаг, хөгжлийн сайд Ч.Хүрэлбаатар хийнэ.

Ч.Хүрэлбаатар сайдын микрофоныг өгье.

Ч.Хүрэлбаатар: Улсын Их Хурлын Төрийн байгуулалтын байнгын хороо, Эдийн засгийн байнгын хорооны дарга,

Улсын Их Хурлын эрхэм гишүүд ээ,

Улсын Их Хурлын 2020 оны 23 дугаар тогтоолоор баталсан Монгол Улсыг 2021-2025 онд хөгжүүлэх таван жилийн үндсэн чиглэл, 24 дүгээр тогтоолоор баталсан Монгол Улсын Засгийн газрын 2020-2024 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр, Улсын Их Хурлын 2022 оны 23 дугаар тогтоолоор баталсан Монгол Улсын хөгжлийн 2023 оны жилийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг хуулийн хугацаанд гарган Засгийн газрын хуралдаанаар хэлэлцэж Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлсний дагуу танилцуулж байна.

Монгол Улсыг 2021-2025 онд хөгжүүлэх таван жилийн үндсэн чиглэл нь

- 9 зорилгын хүрээнд
- 47 зорилт дэвшүүлж,
- 243 арга хэмжээг

хэрэгжүүлэхээр төлөвлөсөн бөгөөд 2023 оны явцын дундаж үнэлгээ **80.4** хувьтай үнэлэгдсэн буюу **2022 оноос 6.2 хувиар өссөн** дүнтэй байна. Нийт:

- 104 арга хэмжээ **үр дүнтэй**,
- 96 арга хэмжээ **тодорхой үр дүнд хүрсэн**,
- 32 арга хэмжээг **эрчимжүүлэх шаардлагатай**,
- 11 арга хэмжээ **үр дүнгүй** үнэлэгдлээ.

Монгол Улсын 2021-2025 оны хөрөнгө оруулалтын хөтөлбөрт

- 9 бүлгийн хүрээнд
- 150 төсөл, арга хэмжээг хэрэгжүүлэхээс

2023 оны явцын дундаж үнэлгээ 63.3 хувь болж **өмнөх оноос 17.6 хувиар өслөө**.

Хэрэгжилтийг зорилго тус бүрээр нь авч үзвэл:

- **үндэсний нэгдмэл үнэт зүйл 80 хувь**,
- **хүний хөгжил 79.8 хувь**,
- **амьдралын чанар ба дундаж давхарга 90 хувь**,
- **эдийн засаг 84 хувь**,
- **засаглал 60.8 хувь**,
- **ногоон хөгжил 70.6 хувь**,
- **амар тайван аюулгүй нийгэм 91.7 хувь**,
- **бүс нутгийн хөгжил 82.1 хувь**,
- **Улаанбаатар ба дагуул хот 80.5 хувийн хэрэгжилттэй** байна.

Монгол Улсын Засгийн газрын 2020-2024 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөөг Засгийн газрын 2020 оны 203 дугаар тогтоолоор **6** бодлого, **23** чиглэл, **259** зорилтын хүрээнд **1087** арга хэмжээг хэрэгжүүлэхээр баталснаас **1042** арга хэмжээг хэрэгжүүлсэн бөгөөд 2023 оны байдлаар **74.2** хувийн хэрэгжилттэй, өссөн дүнгээр **73.8** хувьтай байна.

Нийт арга хэмжээний

- 183 буюу 17.6 хувь нь үр дүнтэй,
- 628 буюу 60.3 хувь нь голорхой үр дүнд хүрсэн,
- 205 буюу 19.7 хувь нь эрчимжүүлэх шаардлагатай,
- 26 буюу 2.5 хувь нь үр дүнгүй хэрэгжсэн байна.

Хөтөлбөрийн хэрэгжилтийг бодлого тус бүрээр харуулбал **КОВИД-19** халдварт цар тахлаас үүдэлтэй

- нийгэм, эдийн засгийн хүндрэлийг даван туулах бодлого 87 хувь,
- хүний хөгжлийн бодлого 71.7 хувь,
- эдийн засгийн бодлого 71.1 хувь,
- засаглалын бодлого 78.4 хувь,
- ногоон хөгжлийн бодлого 76.5 хувь,
- нийслэл ба бүс орон нутгийн хөгжлийн бодлого 76.9 хувийн хэрэгжилттэй байна.

Монгол Улсын хөгжлийн 2023 оны төлөвлөгөөнд

- 5 бодлого,
- 18 зорилго,
- 75 төсөл, арга хэмжээ,
- 201 шалгуур үзүүлэлтийг

хэрэгжүүлэхээр төлөвлөснөөс 2023 оны байдлаар хэрэгжилт дунджаар 79.2 хувьтай байна.

Нийт батлагдсан төсөл, арга хэмжээний

- 16 буюу 21.3 хувь нь үр дүнтэй,
- 44 буюу 58.7 хувь нь голорхой үр дүнд хүрсэн,
- 9 буюу 12 хувь нь эрчимжүүлэх шаардлагатай,
- 6 буюу 8 хувь нь үр дүнгүй үнэлэгдлээ.

Төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг бүлэг тус бүрээр нь авч үзвэл

- хүний хөгжлийн бодлого 76.2 хувь,
- эдийн засгийн бодлого 76.1 хувь,
- иргэн төвтэй хөгжлийг дэмжсэн засаглалын бодлого 92 хувь,
- байгаль орчны тэнцвэрт байдлыг хангах ногоон хөгжлийн бодлого 79.1 хувь,
- нийслэл ба бүс орон нутгийн хөгжлийн бодлого 82 хувийн биелэлттэй байна.

Дэлхий дахиныг хамарсан цар тахал, геополитикийн хямралт нөхцөл байдал, Бүгд Найрамдах Хятад Ард Улсын “ТЭГ КОВИД” бодлогын нөлөөгөөр манай улсын

- эдийн засгийн өсөлт 2020 онд 4.6 хувиар агшиж,

- гадаад валютын албан нөөц 2022 оны 8 дугаар сард 2.5 тэрбум ам.доллар хүртэл буурч,

- нэгдсэн төсвийн тэнцвэржүүлсэн тэнцэл сүүлийн 4 жил алдагдалтай гарч,

- инфляц 2022 оны хагас жилд 16.7 хувь хүртэл өссөн

зэрэг тогтворгүй нөхцөл байдлуудтай тулгарсан.

Гэсэн хэдий ч эдийн засгийг тогтворжуулах, суурийг тэлэх, хөгжлийг хязгаарлагч хүчин зүйлсийг шийдвэрлэх зорилгоор хэрэгжүүлж эхэлсэн “Шинэ сэргэлтийн бодлого”, экспортын валютын орлогыг нэмэгдүүлэх бодлогуудыг авч хэрэгжүүлсний үр дүнд

- эдийн засаг 2023 онд 7 хувиар өсөж,

- гадаад валютын албан нөөц 2023 оны байдлаар 5 тэрбум ам.долларт хүрч,

- нэгдсэн төсвийн тэнцвэржүүлсэн тэнцэл 763.0 тэрбум төгрөгийн ашигтай гарч,

- инфляц 2023 оны эцсийн байдлаар 7.9 хувь хүртэл буурч нэг оронтой тоонд орлоо.

Түүнчлэн Засгийн газарт томоохон бондуудын төлбөр болох “Чингис”, “Мазаалай”, “Гэрэгэ” бондуудыг өнгөрсөн дөрвөн жилийн хугацаанд

бүрэн төлж, гадаад өрийн дарамтыг шийдвэрлэн, тогтвортой өсөлтийг хангах суурь нөхцөлийг бүрдүүлээ.

Монгол Улсыг 2022-2025 онд хөгжүүлэх таван жилийн үндсэн чиглэл, Монгол Улсын Засгийн газрын 2020-2024 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр, Монгол Улсын хөгжлийн 2023 оны төлөвлөгөөний хэрэгжилтийн тайланг хэлэлцэн шийдвэрлэж өгөхийг хүсье.

Баярлалаа.

Н.Энхболд: Ч.Хүрэлбаатар сайдад баярлалаа.

Одоо хөгжлийн 2023 оны төлөвлөгөөний гүйцэтгэлийн үр дүнд хийсэн аудитын тайлангийн танилцуулгыг Монгол Улсын Ерөнхий аудиторын албан үүргийг түр орлон гүйцэтгэгч Д.Загджав хийнэ.

4 номерын микрофон өгье.

Д.Загджав: Улсын Их Хурлын Төрийн байгуулалтын байнгын хорооны дарга, Улсын Их Хурлын эрхэм гишүүд ээ,

Та бүхэнд энэ өдрийн мэнд хүргэе.

Төрийн аудитын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.3.1-д заасан төрийн аудитын байгууллагын бүрэн эрхийн хүрээнд Улсын Их Хурлын Төсвийн байнгын хорооны 2023 оны 8 дугаар тогтоол, Монгол Улсын Ерөнхий аудиторын 2023 оны А/152 дугаар тушаалыг тус тус үндэслэн Улсын хөгжлийн 2023 оны жилийн төлөвлөгөөний гүйцэтгэлийн үр дүн сэдэвт аудит хийлээ.

Улсын хөгжлийн 2023 оны жилийн төлөвлөгөөний гүйцэтгэлийн үр дүнд аудит хийж, дүгнэлт өгч, зөвлөмж боловсруулан, дүнг Улсын Их Хурал болон холбогдох байгууллага, албан тушаалтанд танилцуулахад аудитын зорилго чиглэсэн.

Аудитад улсын хөгжлийн 2023 оны жилийн төлөвлөгөөг боловсруулсан, хэрэгжүүлсэн төсвийн ерөнхийлөн захирагч, тэдгээрийн харьяа байгууллагууд болон холбогдох бусад байгууллагыг хамруулан тус төлөвлөгөөнд тусгасан арга хэмжээний төлөвлөлт, гүйцэтгэл, үнэлгээний баримт материалын хүрээнд холбогдох хууль эрх зүйн баримт бичгийг шалгуур үзүүлэлт болгон аудитыг гүйцэтгэлээ.

Монгол Улсын Их Хурлын 2022 оны 23 дугаар тогтоолоор баталсан Монгол Улсын хөгжлийн 2023 оны төлөвлөгөөгөөр нийт 75 төсөл, арга хэмжээг 201 шалгуур үзүүлэлт бүхий төсөл, арга хэмжээнд задалж хэрэгжүүлэхээр тусгасан байна.

Улсын хөгжлийн 2023 оны жилийн хөгжлийн төлөвлөгөөг Монгол Улсыг 2021-2025 онд хөгжүүлэх таван жилийн үндсэн чиглэл, Монгол Улсын Засгийн газрын 2020-2024 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөртэй нийцүүлэн боловсруулсан байна.

Улсын хөгжлийн жилийн төлөвлөгөөнд туссан **201** төсөл, арга хэмжээнээс улсын төсөв болон гадаадын зээл, тусламжийн эх үүсвэрээс санхүүжиж, нийт **156** төсөл, арга хэмжээ байгаагийн **33** төсөл, арга хэмжээ нь Монгол Улсын 2023 оны төсвийн тухай хуульд тусаагүй байна.

Улсын хөгжлийн 2023 оны жилийн төлөвлөгөөг **15.1** их наяд төгрөгөөр санхүүжүүлэхээр төлөвлөж, гүйцэтгэлээр нийт **9.8** их наяд төгрөг зарцуулсан нь төлөвлөсөн санхүүжилтийн **64.9** хувийг эзэлж байна.

Аудитын дүнд үндэслэн анхаарвал зохих асуудлаар дараах дүгнэлтийг өгсөн. Үүнд:

1. Улсын хөгжлийн 2023 оны жилийн төлөвлөгөө 70.8 хувьтай хэрэгжсэн бөгөөд нийт төсөл, арга хэмжээний 28.4 хувь нь үр дүнтэй, 38.8 хувь нь тодорхой үр дүнд хүрсэн, 24.4 хувь нь эрчимжүүлэх шаардлагатай, 8.5 хувь нь үр дүнгүй байна.

2. Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон Төсвийн тухай хуульд заасан төсөл, арга хэмжээнд тавих шаардлага ялгаатай байгаа нь улсын хөгжлийн жилийн төлөвлөгөөгөө тухайн жилийн төсвийн тухай хуультай уялдахгүй байхад нөлөөлөөд байна.

3. Улсын хөгжлийн жилийн төлөвлөгөөнд тусгасан төсөл, арга хэмжээний суурь түвшин, шалгуур үзүүлэлт, санхүүжилтийн эх үүсвэр, санхүүжилтийн хэмжээг бодитой тодорхойлоогүйгээс төлөвлөсөн төсөл, арга хэмжээ зорилгот түвшинд хүрэхгүй, улмаар улсын хөгжлийн жилийн төлөвлөгөөний нийгэм, эдийн засагт үзүүлэх үр нөлөөг бууруулж байна.

4. Улсын хөгжлийн жилийн төлөвлөгөөний төсөлд төрийн бус байгууллага, хувийн хэвшлийн аж ахуйн нэгжээс санал авах, иргэд олон нийтээр хэлэлцүүлэх асуудал хангалтгүй, дунд

хугацааны хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичигт баталсан арга хэмжээг тусгахад чиглэсэн бодлого баримталж байгаа нь төлөвлөлтийг дээрээс доош, доороос дээш чиглэн тэнцвэрийг хангах зарчим алдагдуулж байна.

5. Улсын хөгжлийн жилийн төлөвлөгөөний гүйцэтгэлийг хэрэгжүүлэгч байгууллагууд Эдийн засаг хөгжлийн яам, Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газар бодит гүйцэтгэл, холбогдох нотлох баримтад үндэслэн бодитой үнэлээгүй байна.

6. Улсын хөгжлийн жилийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэгч байгууллагууд төлөвлөсөн төсөл, арга хэмжээг хэдэн хувьтай хэрэгжүүлсэнд ач холбогдол өгч байгаагаас төсөл, арга хэмжээний үр дүнд нийгэм, эдийн засагт ямар үр дүн, нөлөө бий болж байгааг нарийн тооцож үнэлээгүй нь хууль эрх зүйн зохицуулалт дутагдалтай, уг үнэлгээ хийх тогтолцоо бүрдээгүйтэй холбоотой байна.

Аудитаар илэрсэн асуудлыг шийдвэрлэхийн тулд дараах арга хэмжээнүүдийг авч хэрэгжүүлэхийг зөвлөж байна. Үүнд:

Улсын Их Хуралд толилуулах нь,

Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 9.2.2-т Засгийн газрын өргөн мэдүүлснээр Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Хорин тавдугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн 7-д заасныг тус тус баримтлан батлах гэж заасан бүрэн эрхийн дагуу тухайн жилийн Төсвийн тухай хуулийг батлахдаа Улсын хөгжлийн жилийн төлөвлөгөөтэй

уялдуулахад анхаарал хандуулахыг толилуулж байна.

-Монгол Улсын Шадар сайд бөгөөд Эдийн засаг, хөгжлийн сайдад:

1.Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичгийг хэрэгжүүлснээр бий болох үр дүнг тодорхойлж, түүнд чиглэсэн зорилго, зорилт, үйл ажиллагааг төлөвлөн суурь түвшин, шалгуур үзүүлэлт, санхүүжилтийн эх үүсвэр, санхүүжилтийн хэмжээг тооцоо, судалгааны үндэслэн бодит тоо, хэмжигдэхүйц тодорхойлох.

2.Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт түүний удирдлагын тухай хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 9.4.7-д Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичгийг боловсруулахад оролцох төрийн байгууллага болон эрдэм шинжилгээ, судалгааны байгууллага, хувийн хэвшлийн төлөөллийг хангаж, их, дээд сургууль, мэргэжлийн холбоод, төрийн бус байгууллага, иргэний оролцоог хангах нөхцөлийг бүрдүүлэх гэж заасан чиг үүргийг бүрэн хэрэгжүүлж, улсын хөгжлийн жилийн төлөвлөгөөг холбогдох талуудын саналыг авч, төлөвлөлтийн дээрээс доош, доороос дээш чиглэх тэнцвэрийг хангах зарчмыг ханган ажиллах.

-Монгол Улсын Шадар сайд бөгөөд Эдийн засаг, хөгжлийн сайд, Монгол Улсын Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газрын дарга нарт:

1.Засгийн газрын 2020 оны 206 дугаар тогтоолоор баталсан Бодлогын баримт бичгийн хэрэгжилт болон захиргааны байгууллагын үйл ажиллагаанд хяналт, шинжилгээ, үнэлгээ

хийх нийтлэг журамд заасан арга зүйн дагуу улсын хөгжлийн жилийн төлөвлөгөөнд бодит гүйцэтгэл, нотлох баримтад суурилсан цогц хяналт, шинжилгээ, үнэлгээ хийх тогтолцоог бий болгох шаардлагатай байна.

2.Улсын хөгжлийн жилийн төлөвлөгөөний гүйцэтгэлд нийгэм, эдийн засагт ямар үр нөлөө, эерэг өөрчлөлт бий болсныг үнэлж тооцон Үндэсний статистикийн хорооноос гаргадаг статистикийн өгөгдөлд оруулж, нийтэд ил тод, ойлгомжтой хэлбэрээр байршуулах ажлыг зохион байгуулах.

-Монгол Улсын Шадар сайд бөгөөд Эдийн засаг, хөгжлийн сайд, Сангийн сайд нарт:

Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт түүний удирдлагын тухай хууль болон төсвийн тухай хуульд заасан төсөл, арга хэмжээнд тавих шаардлагын ялгаатай байдалд дүн шинжилгээ хийж, холбогдох арга хэмжээ ав авах, шийдвэр гаргах этгээдэд уламжлах.

-Төсвийн ерөнхийлөн захирагч нарт:

Улсын хөгжлийн жилийн төлөвлөгөөний төсөлд санал болгож буй төсөл, арга хэмжээний суурь түвшин, шалгуур үзүүлэлт, санхүүжилтийн эх үүсвэр, санхүүжилтийн хэмжээг тооцоо, судалгаанд үндэслэн бодитой, хэмжигдэхүйц тодорхойлон төрийн бус байгууллага, хувийн хэвшлийн аж ахуйн нэгжээс санал авч нэгтгэх.

Хариуцан хэрэгжүүлж байгаа төсөл, арга хэмжээний гүйцэтгэлийг Засгийн газрын 2020 оны 206 дугаар тогтоолоор баталсан Бодлогын баримт

бичгийн хэрэгжилт болон захиргааны байгууллагын үйл ажиллагаанд хяналт, шинжилгээ, үнэлгээ хийх нийтлэг журамд заасан арга зүйн дагуу бодит гүйцэтгэл, нотлох баримтад суурилсан цогц хяналт, шинжилгээ, үнэлгээ хийх.

Анхаарал тавьсанд баярлалаа.

Н.Энхболд: Баярлалаа. Одоо гишүүд хоёр танилцуулгатай холбогдуулж асуулт асууна.

Асуулт авах гишүүд нэрээ өгье. Асуулт тавих хугацаа 4 минут. Нэмэлт асуулт 1 минут. Хангалтгүй гэж үзвэл дахиад 1 минут сунгаж болно.

Д.Тогтохсүрэн гишүүнээр тасаллаа. Ц.Мөнхцэцэг гишүүн.

Ц.Мөнхцэцэг: Тэгэхээр Монгол Улсын хөгжлийн 2023 оны төлөвлөгөөний хэрэгжилт болон энэ таван жилийн тайлан, түүнд хийсэн аудитын дүгнэлт дээр хэд хэдэн салбарт бас анхаарах асуудал байна.

Тухайлбал, энэ аудитын тайлан дээр үзэхэд ерөнхийдөө хүний хөгжлийн бодлогын биелэлт хамгийн бага байна. Бусад салбаруудаас. Тухайлбал, 50.3 хувьтай буюу хүний хөгжил, боловсрол, эрүүл мэнд, гэр бүл, ээлтэй амьдралын орчин, шинжлэх ухаан зэрэг салбарт ер нь асуудалтай байна.

Тийм учраас яг тухайлан Боловсрол, шинжлэх ухааны яам, холбогдох газруудаас хэдэн асуулт байна.

Энэ бага насны хүүхдийн хөгжлийг дэмжих цогц бодлого хэрэгжүүлнэ. Салбар дундын хамтын

ажиллагааг бэхжүүлнэ гэсэн энэ заалт 30-хан хувьтай байна.

Нөгөө хамгаалал, дэмжлэг шаардлагатай өрхийн зорилтот бүлгийн хүүхдүүдийн 24 цагийн цэцэрлэгт үе шаттай хамруулна гэсэн энэ заалт маань мөн хангалтгүй байгаа юм байна.

Судалгаа, шинжилгээний салбар дахь орлогыг нэмэгдүүлэн санхүүжилтийн олон эх үүсвэрийг бий болгоно гэдэг энэ заалт бас л сайн хэрэгжээгүй байна.

Монгол Улсын уураг тархи, хөгжлийн бодлогын чинь гол хийдэг газар болох шинжлэх ухааны салбарт тавих санхүүжилтийн юм нь яагаад явахгүй байгаа вэ гэдгийг асуумаар байна.

Дараагийн хүний хөгжлийн том салбар бол биеийн тамир, спортын бодлого байгаа. Энэ дээр яг тодорхойлон хэд хэдэн сайн зорилтууд уг нь тавигдсан байгаа. Иргэдэд үйлчлэх зориулалттай спортын стандарт байгууламжийн талбайг нэмэгдүүлнэ, барилгын тоог нэмнэ ээ гээд.

Тэгээд энэ дотроос асуухаар дахиад л нөгөө спортын төв ордон барих ажлын маань санхүүжилт шийдэгдээгүй байгаа юм байна. Үүнийг хэзээ шийдэх вэ?

Монголд ганцхан ажилладаг төрийн өмчийн спортын дунд сургуулийн санхүүжилт. Энэ шийдэгдээгүй байна. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн спортын ордон гээд Хан-Уул дүүрэгт барилгын газар нь шийдэгдсэн. Нөгөө буцалтгүй тусламжаар барих, одоо Бүгд Найрамдах Хятад Ард Улстай энэ

санхүүжилт нь бас шийдэгдээгүй байна. Үүнийг хэзээ шийдэх вэ гэдгийг асууя.

Тэгээд засаглалын хүрээний зорилтууд бол ерөнхийдөө маш сайн биелсэн байна. Хууль эрх зүйн нэлээн олон дэвшлүүд хийсэн.

Энэ дээр ганц асуулт байгаа юм. Хүний эрхийг дээдэлсэн нийгэм болгоноо гээд яг хүний эрхийн чиглэлийн зорилтууд бас хангалтгүй байгаа юм. 22.5 хувьтай гарсан байна.

Ингээд тухайлан яг 2022 онтой харьцуулахаар 2023 онд гэмт хэргийн гаралт нэмэгдсэн байна. Иргэдийн эрүүл аюулгүй орчинд амьдрах эрх маань зөрчигдсөн байж байна. Гэмт хэргийн улмаас учирсан хохирлууд, нас баралт 10.7 хувиар нэмэгдсэн байна. Бүртгэгдсэн гэмт хэрэг мөн адилхан 2023 онд 0.7 хувиар өсчихсөн байна.

Тэгэхээр гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх, таслан зохих ажил маань хэр үр дүнтэй явж байгаа юм бэ? Яг энэ зорилтын хүрээнд хийж байгаа ажлууд нь хэр үр дүнтэй байгаа вэ гэдэг асуултыг Засгийн газрын бүрэлдэхүүн, холбогдох байгууллагуудаас тодруулъя.

Н.Энхболд: Хүний хөгжилтэй холбоотой асуултуудад хэн хариулах вэ? Боловсролын яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга Х.Батжаргал 7 дугаар микрофон дээр очоодхоорой. Байна уу? 1 дээр. Тийм. Нэрээ хэлээд, хариултуудаа хэлээрэй.

Х.Батжаргал: Ц.Мөнхцэцэг гишүүний асуултад хариулъя.

Боловсрол, шинжлэх ухааны яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга Х.Батжаргал.

Ерөнхийдөө 2023 оны улсын төсөв, хэрэгжсэн төсөл, арга хэмжээний гүйцэтгэл биелэлтийг тоон үзүүлэлтээр ингээд харах юм бол нийт санхүүжих ёстой дүн 529.3 тэрбум төгрөг санхүүжихээс 491 тэрбум төгрөгийн гүйцэтгэлтэй буюу яг төсөл, арга хэмжээний санхүүжилтийн хэрэгжилтийн дүнг аваад үзвэл 93 хувьтай хэрэгжсэн байгаа.

Өөрөөр хэлэх юм бол хөрөнгө оруулалт буюу сургууль, цэцэрлэг, хатуу дэд бүтэц, барилга угсралт, тэдгээр ажлууд байгаа.

Нөгөө талдаа софт дэд бүтэц буюу таны асуусан асуулттай холбоотой бага, дунд боловсрол, ялангуяа багш нарын цалин, хангамжтай эдгээр асуудал хамгийн сүүлд буюу саяхан батлагдсан боловсролын багц хууль, шинэчлэлийн ажил томоохон ажил явагдаад хэд хэдэн хуулийн шинэчлэл, өөрчлөлт явагдсан байгаа.

Энэ хүрээнд үр дүнд суурилсан санхүүжилтийн тогтолцоо, гүйцэтгэлийн үр дүнгээр нь санхүүжилт олгож, нэгж сурагчид ногдох хувьсах зардлын дүнг нарийвчлан тогтоосон индексүүд гарч. Энэ мэт хуулиа дагаж гарсан өөрчлөлтүүд үе шаттай хийгдээд, түүнийг дагасан санхүүжилтийн үр дүн нэлээн ахицтай явж байгаа. Одоогийн байдлаар.

Нэмж тодруулгыг манай нэгдсэн бодлогын газрын дарга Оюунаа.

Н.Энхболд: Хариултуудаа авчхаад нэмээд асуучих уу? Ц.Мөнхцэцэг гишүүн ээ.

Шинжлэх ухааны байгууллагуудын төсөв, хөрөнгө мөнгөтэй холбоотой, хөгжилтэй холбоотой асуудал дээр Боловсролын яам хариулна даа. Хэн байх вэ Х.Батжаргал дарга аа? Дахиад. Хэн байна? Яамнаас нь.

Хэн хариулах гэж байна? Нэрээ хэлээд.

Б.Батцэцэг: Сайн байцгаана уу? Боловсрол, шинжлэх ухааны яамны Санхүү, хөрөнгө оруулалтын газрын дарга Б.Батцэцэг.

Шинжлэх ухааны салбарт нийтдээ 14.0 тэрбум төгрөгийн санхүүжилтийг 2023 онд хуваарилсан. Энэ жилийн хувьд мөн улсын төсвөөс 14 тэрбум төгрөгийн санхүүжилт хуваарилагдсан байгаа.

Хөгжлийн бодлогын хүрээнд дотоодын нийт бүтээгдэхүүний 2 хүртэл хувийг шинжлэх ухааны салбарт өмнөх онуудаас хоёр дахин нэмэгдүүлнэ гэсэн энэ заалт бүрэн хэрэгжиж чадаагүй.

Гэхдээ улсын төсвөөс гадна гадаадын хөрөнгө оруулалт, бусад хөрөнгө оруулалтын хүрээнд хийгдэж байгаа санхүүжилтийн хүрээнд 1.1 орчим дотоодын нийт бүтээгдэхүүний санхүүжилт шинжлэх ухааны салбарт зарцуулагдаад явж байгаа.

Шинжлэх ухааны зөвхөн судалгаа, эрдэм шинжилгээний зардлаас гадна шинжлэх ухааны цогцолборуудын хүрээнд нийтдээ 10 гаруй тэрбум төгрөгийг 2024 онд санхүүжүүлэхээр төсөв батлагдсан байгаа.

Мөн судалгааны ажлын хүрээнд 12 тэрбум төгрөг батлагдаж тухайн салбаруудаас тухайн шинжлэх ухааны судалгааны ажлуудын саналуудыг авч захиалгат судалгааны ажлуудыг бүрэн хэрэгжүүлэхээр төлөвлөгөө гарган ажиллаж байгаа.

Н.Энхболд: Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэхтэй холбоотой асуудал. Хууль зүй, дотоод хэргийн яам, сайд, Төрийн нарийн бичгийн дарга.

7 номерын микрофон дээр. Та хоёрын нэг нь суудлаа түр тавиад өгчих. Дэд сайд хаана байна? Г.Ганбаяр сайд байгаа юм уу? 7 номер.

С.Нямгэрэл: Хууль зүй, дотоод хэргийн яамны Төрийн нарийн бичгийн даргын албан үүргийг түр орлон гүйцэтгэгч С.Нямгэрэл байна.

Ц.Мөнхцэцэг гишүүний асуултад хариулъя.

Хууль зүй, дотоод хэргийн яамнаас хууль тогтоомжийг боловсронгуй болгох чиглэлээр Монгол Улсын Засгийн газрын 2020-2024 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрт нийтдээ 30 арга хэмжээ тусгагдсан. Ингээд 30 хуулийн төслийг боловсруулж Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлж, Улсын Их Хурлаар батлуулсан.

Тэгээд энэ дотор гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх, гэмт хэрэгтэй тэмцэх чиглэлээр нэлээн хэдэн хууль тогтоомжийг боловсронгуй болгох ажлууд хийгдсэн.

Хууль зүй, дотоод хэргийн яаман дээр Эрүүгийн хууль, Эрүүгийн хэргийг

хянан шийдвэрлэх тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах байнгын ажлын хэсэг ажиллаж байна.

Тэгээд энэ байнгын ажлын хэсэг дээр Эрүүгийн хуульд өөрчлөлт оруулах тал дээр авлига, албан тушаалын гэмт хэрэгт оногдуулах ялыг чангатгасан. Үүнээс гадна эрх мэдэл, албан тушаал урвуулан ашиглах, нийтийн албан тушаалтан хахууль авах, үндэслэлгүйгээр хөрөнгөжих гэмт хэргийг улс төрд нөлөө бүхий этгээд үйлдсэн бол хялбаршуулсан журмаар шийдвэрлэхгүй байх гэх мэт нэлээн тодорхой өөрчлөлтүүдийг оруулсан.

Үүнээс гадна гэмт хэрэг гарах бас нэг хамгийн гол хүчин зүйл бол согтууруулах ундааны хэрэглээ байдаг.

Тийм учраас Хууль зүй, дотоод хэргийн яамнаас согтууруулах ундааны эргэлтэд хяналт тавих Архидан согтуурахтай тэмцэх тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгыг боловсруулан Их Хурлаар батлуулсан.

Үүнээс гадна мөн хүний бэлгийн эрх чөлөө, халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэгт, тэр дундаа Эрүүгийн хуулийн 12.5 дугаар зүйлд заасан 16 насанд хүрээгүй хүнтэй бэлгийн харьцаанд орох гэмт хэргийн үндсэн хүндрүүлэх бүрэлдэхүүнд оноосон ял хариуцлагыг чангатгасан.

Гэх мэтчилэн хууль эрх зүйн тал дээр бол гэмт хэрэгтэй тэмцэх, гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажлыг эрчимжүүлэхийн тулд ялын бодлогыг чангатгах болон холбогдох хуулиудад өөрчлөлт оруулсан.

Түүнээс гадна гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр, тэр дундаа сүүлийн үед нийт гэмт хэрэгт эзлэх хувь хэмжээ нэмэгдэж байгаа. Цахим залилан, цахим орчинд үйлдэгдэж байгаа гэмт хэрэгтэй тэмцэх чиглэлээр Цагдаагийн ерөнхий газар болон бусад холбогдох байгууллагуудтай тодорхой ажил, арга хэмжээг авч хэрэгжүүлж байгаа.

Энэ дотор хууль сурталчлах ажил, олон нийтийн мэдлэг ойлголтыг дээшлүүлэх ажил, урьдчилан сэргийлэх ажил дээр бид бас илүү анхаарал тавьж байна.

Үүнээс гадна ер нь сүүлийн үед гэмт хэрэгтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх ажилд камерын хяналтыг сайжруулах, гэмт хэргийн илрүүлэлтийг нэмэгдүүлэхийн тулд цагдаагийн байгууллагатай хамтарч нэлээдгүй олон ажлуудыг хийсэн нь Улаанбаатар хотын Чингэлтэй дүүргээс эхлээд нийтдээ Улаанбаатар хотод болон орон нутагт энэ камерын бүрэн хяналтад оруулах ажлуудыг бас эхлүүлээд байгаа.

Н.Энхболд: Спортын ордон, спортын сургалттай сургууль, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн сургуультай холбоотой асуудал. Боловсролын яам, Сангийн яамнаас бас энэ дээр хариу нэмж өгөөрэй. Хорооноос нь хүн алга. Сургуулиудтай холбоотой асуудлаар.

1 дүгээр микрофон.

П.Оюунаа: П.Оюунаа. Боловсрол, шинжлэх ухааны яамны Боловсролын нэгдсэн бодлого төлөвлөлтийн газрын дарга.

Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн боловсрол эзэмших, сурах эрхийг хангах чиглэлээр хууль эрх зүйн хүрээнд тусгай заалтуудыг бид бүлэг болгон оруулж өгсөн. Үүний үр дүнд үндэслэн хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдүүд ямар нэгэн хэлбэрээр боловсролын үйл ажиллагаанаас гадуур хоцрох гадуур хоцрох нөхцөлийг арилгасан ийм эрх зүйн орчныг бүрдүүлсэн.

Энэ хичээлийн жилээр бид нийт хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдүүдийн 84.6 хувийг ерөнхий боловсрол болон сургуулийн өмнөх боловсролд хамруулсан. Энэ нь өмнөх жилүүдээс даруй 13 орчим хувийн ахиц гарсан ийм үр дүнтэй байгаа.

Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдүүдийн, ялангуяа цаашид хэрэгжүүлэх цогц үйлчилгээ.

Энэ дотор нийгмийн хамгаалал, эрүүл мэнд, сурч боловсрох эрхийг хангах чиглэлээр бүх аймгуудад “Дэмжих төв”-ийг байгуулах мөн тусгай хэрэгцээт боловсролын сургуулиудыг хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн цогц дэмжлэгийг үзүүлэх чиглэлээр хөгжлийн “hub” болгож хөгжүүлэх энэ ажлуудыг хийгээд эхлүүлээд явж байгаа.

Засгийн газрын үйл ажиллагааны мөрийн хөтөлбөртэй холбогдуулах “Дэмжих төв”-ийг байгуулах асуудлуудыг бол эрх зүйн хүрээнд нь бүрэн шийдсэн байгаа.

Н.Энхболд: Б.Жавхлан сайд тэр спортын төв ордны, бодвол санхүүжилттэй нь холбоотой байх даа. Тэр асуудал хэрэгжээгүй байна гэж гишүүн асуусан. Түүн дээр тайлбар өгөх

үү? Ж.Ганбат дарга өгөх үү? Б.Жавхлан сайд өгөх үү?

Төрийн нарийн бичгийн дарга 7 дугаар микрофон.

Ж.Ганбат: Асуултад хариулья.

Энэ хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн спорт цогцолборын төсөл Бүгд Найрамдах Хятад Ард Улсын буцалтгүй тусламжаар хэрэгжихээр төлөвлөсөн.

Одоогоор гэрээ нь арай зурагдаагүй байна.

Спортын төв ордны барилгыг гадаадын зээл, тусламжийн эх үүсвэрээр хэрэгжүүлэхээр Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөрт тусгагдсан боловч зураг төсөв нь бэлэн биш гэдэг шалтгаанаар төсөвт тусгагдаагүй ийм байдалтай байгаа.

Н.Энхболд: Ц.Мөнхцэцэг гишүүн нэмж асуувал 1 минут.

Ц.Мөнхцэцэг: Гэмт хэрэгтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх ажиллагааны хүрээнд яг цахим орчин дахь гэмт хэргийн эсрэг яг тодорхой шинэлэг ажлууд юу хийж байгаа вэ? Цахим залилангийн асуудал маш их байна. Энэ хэмжээгээр хохирогчдын хохирсон мөнгөн дүн нэмэгдэж байгаа.

Энд тухайлан яг тодорхой ажлууд ер нь юу хийж байгаа вэ? Ард иргэдэд ер нь харагдахгүй байна. Их л олон хүмүүс цахимаар залилуулсан, эсвэл фэйсбүүкийг нь хакердаад тухайн иргэний хувийн мэдээллээр дамжуулаад хүмүүсээс мөнгө авч байгаа хэргүүд их олон гарч байна.

Тэгэхээр цахим залилан, цахим гэмт хэргийн эсрэг тухайлсан арга хэмжээ маань ер нь хангалтгүй харагдаад байх юм. Энэ тал дээр нэмэлт мэдээлэл авъя.

Н.Энхболд: С.Нямгэрэл дарга. 7 дугаар микрофон.

С.Нямгэрэл: Ц.Мөнхцэцэг гишүүний асуултад тодруулж хариулъя.

Монгол Улсад үйлдэгдэж байгаа нийт гэмт хэргийн 60 орчим хувь өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг байдаг.

Тэгэхээр өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэрэгт хулгай, дээрэм болон залилах гэмт хэрэг. Энэ дотор сүүлийн үед “цахим залилан” нэмэгдсэн. Цахим орчинд залилуулж байгаа иргэдийн тоо нэмэгдсэн.

Үүнтэй холбоотойгоор ер нь гэмт хэргийн гаралт нэмэгдсэн байгаа.

Түүнээс гадна цахим орчинд бусад төрлийн гэмт хэргүүд үйлдэгдэх болсонтой холбогдуулаад Цагдаагийн ерөнхий газрын нэгжид

“Цахим гэмт хэрэгтэй тэмцэх алба”, “Кибер гэмт хэрэгтэй тэмцэх төв”, “Кибер гэмт хэрэгтэй тэмцэх нэгж”-ийг тухайлан өргөтгөж зохион байгуулсан.

Үүнээс гадна цахим орчинд үйлдэгдээд байгаа, тэр дундаа залилах гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр зөвхөн цагдаагийн байгууллага биш бид бас Цахим яам болон бусад холбогдох газруудтай хамтарч байнгын иргэдийг сэрэмжлүүлэх ажил хийж байна.

Тэгээд ихэнх тохиолдолд “цахим залилан” гээд хэлээд байгаа нь фэйсбүүкээ алдаад тэндээсээ бусдад мөнгө залилуулсан ийм хэргүүд байгаа.

Цагдаагийн байгууллагын алба хаагчид энэ гэмт хэргийг илрүүлэх тал дээр бол бас нэлээдгүй ажиллаж байна. Гэхдээ бас үр дүн тэр болгон сайн гарахгүй. Зөвхөн Монгол Улсад гэхээсээ илүү бас гадаадад байж байгаа хүмүүсээс үйлдэгдэж байгаа асуудал гардаг учраас бид энэ тал дээр анхаарч байгаа.

Тэгээд ер нь Цагдаагийн байгууллага болон “Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажлыг зохицуулах зөвлөл” орон нутаг дахь салбар зөвлөлүүдтэй хамтарч, ер нь байнга л цахим энэ залилангаас урьдчилан сэргийлэх мэдээллийг хэрхэн яаж өөрсдийнхөө энэ профайлийг, аккаунтыг хамгаалах талаар мэдээлэл хүргүүлж байгаа.

Ер нь социал хэрэглээтэй холбоотой хүүхдүүдийн дундах социал хэрэглээг бас тодорхой хэмжээнд хянах тал дээр эцэг эхчүүдэд санамж, сэрэмжлүүлэг байнга хүргүүлж байгаа.

Н.Энхболд: Баярлалаа Г.Ганболд гишүүн асууя.

Г.Ганболд гишүүний микрофоныг өгөөрэй. Эндээс ярьчих Г.Ганболд гишүүн ээ. Наашаа хүрээд ир дээ.

Г.Ганболд: Ч.Хүрэлбаатар сайдын танилцуулгаас Засгийн газар 2023 оны улсын төлөвлөгөө 80.4 хувьтай гэж танилцуулсан. Аудитын байгууллага 70.8 хувьтай гээд 10 хувь бууруулсан ийм тайлан байх шиг байна.

Ц.Мөнхцэцэг гишүүн бид хоёрын тараагдсан цаас, мэдээлэл нь жаахан зөрөөд л байх шиг байх юм.

Надад өгсөн танилцуулгаар засаглал нь бүр их муу байна л даа. 60.8 хувьтай.

Эсрэгээрээ хүний хөгжил юм уу, энэ амар тайван, аюулгүй нийгэм энэ тэр гэдэг нь 90.7 хувь.

Бүтээн байгуулалтын ажлууд нь өндөр хувьтай байхад засаглал чинь ямар хөрөнгө мөнгө шаардах биш энэ яагаад том бүтэц байхад ингээд бага хувьтай байгаа юм бэ? Энэ дээр яг дүгнэлт хийсэн юм байна уу?

Энэ дээр би хараад сууж байхад ийм байх юм. Олон үзүүлэлтүүд тэглэсэн байна л даа.

Жишээлбэл, **“Шилэн данс”**-ны хэрэгжилттэй холбоотой асуудлууд **“тэг”** гээд тавьчихсан байх юм.

- Хүний эрхийн Үндэсний комисс тайлангаа ирүүлээгүй гээд хоёр, гурван юман дээр **“тэг”** тавьчихсан байх юм.
- Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яамыг мэдээллээ ирүүлээгүй гээд **“тэг”** тавьчихсан байх юм.
- Шүүхийн ерөнхий зөвлөлийн мэдээллээ ирүүлээгүй гээд баахан **“тэг”** тавьчихаар чинь энэ засаглал чинь муу байгаа нь нийгэмд сөрөг юм болох юм биш үү.

Тэр мэдээллээ ирүүлээгүй, эсвэл өнгөрсөн жилийнхээ тайланг яг энэ жил

копидоод тавьчихсан гээд тайлбар дээр нь байна л даа. Үгүй ээ, энэ төрийн албан хаагчид дээрээ ямар арга хэмжээ авах юм бэ?

Нөгөө талаасаа энэ чинь төрийн ажил. Засаг өөрөө ажлаа тайлагнаж байна шүү дээ.

Их Хурал 2023 оны энэ улсын ажлын төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг нь дүгнэх гээд байна шүү дээ.

Тэгээд хэдэн хариуцлагагүй төрийн албан хаагчдаас болоод засаглал нь ингээд 60 хувь уначихсан. Тэгээд үүнээсээ болоод жилийн ажлын төлөвлөгөө чинь бүхэлдээ ингээд унаад яваад байна шүү дээ.

Энэ дээр сайд яг ямар бодолтой байгаа вэ гэдгийг асууя.

Би мэддэг хэдхэн юмаа үзлээ л дээ. Өнгөрсөн жилүүдэд чинь бид нөгөө салбар салбарын Байнгын хороод зөвхөн харьяалах яамдуудаа үзэж байсан учраас нэг бүрчлэн уншаад үнэлгээ нь үнэн байна уу, худлаа байна уу энд үзэж байсан. Одоо бол тийм боломж алга. Маш зузаан цаас байгаа учраас.

Би зүгээр энэ дотор байгаа өөрийнхөө мэдэх тойргийн ганц хоёр юмыг харахад л ерөөсөө шал худлаа юм биччихсэн.

“Баянтээгийн уурхайг түшиглээд 20 мегаваттын дулааны цахилгаан станц барина” гээд тов тодорхой заалт оруулчихсан байхад гүйцэтгэл дээр нь **“сайжруулсан түлшний үйлдвэрийн өргөтгөл хийсэн”** гэж гүйцэтгэл тавиад **50 хувьтай** гээд биччихсэн байх юм.

Дулааны цахилгаан станц барих тухай асуудал ярьж байхад сайжруулсан түлш дүгнэлт дээр нь тавиад ингээд 50 гэхээр чинь энэ бусад дээр нь би аудитынхны тэр 10 гаруй хувиар буулгасныг нь зөв л юм байна гэж хараад байгаа юм.

Тэгээд энэ дээр эмийн хяналттай холбоотой нэг юм байх юм.

Би саяхан Улсын Их Хурлын Хянан шалгах түр хорооны даргын мэдээллүүдийг харсан чинь нэг лаборатори дээр оччихсон нөгөө хуурамч эмийг шинжилдэг лаборатори нь юу ч байхгүй бүгдээрээ эвдэрхий, хоёр, гурван гайхсан хүн байна гээд яриад байсан чинь энэ дээр бараг 100 хувь тавьчихсан. Бүгдийг нь баахан шинжлээд гоё болгочихсон байна гээд байх юм. Хэнийх нь зөв болоод байна гээд. Энэ дээр би нэг бас нэг тайлбар авмаар байх юм.

2023 оны улсын төлөвлөгөөний 35 дээр байгаа. Эмийн хяналттай холбоотой.

Тэрийг би хоёр зөрүүтэй мэдээлэл дээр бас нэг тодорхой хариулт өгч нийгэмд явахгүй болбол болохгүй байгаа юм шиг юмнууд зөндөө байна.

С.Бямбацогт сайдаас энэ нутгийн замтай холбоотой хэрэгжилт нь жаахан тааруу байна.

Би зарим нэг тийм хэрэгжилт нь тэг юм уу, тааруу байгаа заалтууд дээр л хэдэн зүйл асууя гэж бодсон юм. 90, 100-г нь харсангүй. Бодвол өндөр байгаа байх.

Зүгээр ганц нэг мэддэгээ харахад иймэрхүү зөрүүтэй, буруу тайлан

биччихсэн ийм юмнууд байна. Энэ дээр ямар арга хэмжээ авч, цаашдаа энэ Шадар сайд энэ төрийн албан хаагч дээр хариуцлага тооцохгүй бол энэ засаглал чинь дампуурчихсан юм шиг юм харагдаад байна шүү дээ.

Аудитын байгууллагынхан амжилтгүй хэрэгжсэн төслүүд дээр 8.5 хувьтай, үр дүнгүй гэж гаргасан байгаа юм.

Засгийн газрын өөрийнх нь тайлангаас 10 хувиар буулгасан байна. Тэр яг үр дүнгүй хэрэгжсэн 8.5 хувийн төслүүдээс хамгийн одоо бүр анхаарал татсан тийм үр дүнгүй хэрэгжсэн төслүүд дээрээс хэдэн жишээ хэлээдхээч ээ гэсэн ийм л асуулт асууя.

Н.Энхболд: Баярлалаа. Ч.Хүрэлбаатар сайд хариулъя.

Дараа нь Б.Чойжилсүрэн сайд бэлдэж байгаарай.

С.Бямбацогт сайд хариулчих. С.Бямбацогт сайдын микрофоныг өг дөө.

Засаглалын асуудал, шилэн дансны асуудал. Яагаад холбогдох байгууллагуудаас мэдээгээ ирүүлдэггүй юм. Тэр хүмүүст төрийн албан хаагчдын хувьд ямар арга хэмжээ авсан юм, авах гэж байгаа юм.

Дараа нь Эрчим хүчний яамныхан бэлдэж байгаарай. Сайд нь байна уу? Байхгүй бол дэд сайд, Төрийн нарийн бичгийн дарга ойрхон байж бай. Энд.

Техникийн албанаас ингэсэн байна. Гишүүд ээ, хуралдаанд оролцож байгаа, ирц бүрдүүлж байгаа гишүүд ээ.

Бүгдээрээ картаа сугалаад дахиад нэг хийчих ээ.

Тэгээд эргээд сэргэчихнэ гэж байна. Бүгд картаа сугалчихъя.

Б.Баасандорж хариулж бай. Энэ хооронд.

Б.Баасандорж: Байнгын хорооны дарга, гишүүддээ энэ өдрийн мэндийг хүргэе.

Б.Баасандорж. Засгийн газрын Хяналт хэрэгжүүлэх газар. Г.Ганболд гишүүний асуултад хариулья.

6 бодлоготой холбоотой, үйл ажиллагааны хөтөлбөртэй холбоотой асуулаа гэж би ойлголоо. Мөн зарим асуултууд нь нэг жилийн хөгжлийн төлөвлөгөөтэй холбоотой, зарим нь Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөртэй холбоотой асууж байна.

Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөр маань өөрөө 6 бодлогын хүрээнд 1042 арга хэмжээг хэрэгжүүлэхээр зорилт тавьсан байгаа.

Яг өнөөдөр манай Засгийн газраас энэ үнэлгээг хэрэгжүүлж тайлагнахдаа 2023 оны байдлаар нэг үнэлгээ тайлагнасан. 2020-2023 оны өссөн дүнгээр тайлагнасан.

Тэгээд би тус бүрд нь танд танилцуулчихъя. Ч.Хүрэлбаатар сайдынх дээр гурван юм танилцуулсан байхгүй юу. Нэг жил, 5 жил, үйл ажиллагааны хөтөлбөр дээр.

2023 оны жилийн төлөвлөгөөтэй холбоотой засаглалын бодлогоор манай

Эдийн засгийн яамнаас И.Батхүү дарга нэмж хариулах байх.

Ер нь засаглалын бодлого 2023 ондоо 78.4 хувьтай байгаа.

Засаглалын бодлого дээр нийтдээ 70 зорилт, 275 арга хэмжээ төлөвлөсөн байгаа.

2020-2023 оны өссөн дүнгээрээ Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн туссан засаглалын бодлого маань өөрөө 77.9 хувьтай байгаа. Засаглалын бодлого.

Та сая мөн Их Хурлын дэргэдэх байгууллагуудын талаар асуусан. Ер нь Засгийн газар хяналт шинжилгээ, үнэлгээг хийхдээ Хөгжлийн бодлого төлөвлөлтийн тухай хууль, Засгийн газрын тогтоолоор батлагдсан 206 дугаар журам буюу хяналт шинжилгээ, үнэлгээ хийх журмыг баримталдаг.

Энэ журамд Их Хурлын дэргэдэх байгууллагууд маань мэдээллээ ирүүлдэг байгаа.

Зарим нэг Их Хурлын дэргэдэх байгууллагуудаас тухайн жилийн ажил дээрээ мэдээллүүдээ ирүүлээгүйгээс болоод тэр ажил маань тэглэсэн ажлууд байгаа юу гэвэл байгаа.

Харин Хүний эрхийн Үндэсний Комисс гэдэг юм уу, Шүүхийн эрхийн Үндэсний Комиссоос мэдээллээ ирүүлээгүй байгаатай холбоотой хариуцлага тооцох асуудал нь яг манай нэг жилийн хөтөлбөр, Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөр дээр Үндэсний аудитын газраас аудит хийдэг. Хяналт шинжилгээ биш. Аудит хуулиараа хийдэг.

Энэ аудитынхаа хүрээнд хариуцлагын асуудлыг нь ярих бүрэн боломжтой гэж үзэж байгаа. Их Хурлын дэргэдэх байгууллагуудын түвшинд.

Засгийн газар дотроо 16 яам, 42 агентлаг, Засаг дарга нарынхаа хэмжээнд хариуцлагын асуудлыг ярьж байгаа. Хариуцлагын асуудал ярихад нээлттэй байгаа.

Н.Энхболд: Шилэн дансны асуудал чинь яагаад нольлосон байдаг юм.

Сангийн яам Ж.Ганбат. С.Бямбацогт сайд аа, одоо бүгдээрээ картаа сугалаадах. Тэгээд дахиад хийгээдэх.

Б.Баттөмөр гишүүн орсон байна, Н.Ганибал гишүүн хаана сууж байна. Д.Тогтохсүрэн гишүүн орсон байна, С.Чинзориг гишүүнийх орсон байна, С.Амарсайхан сайд орсон байна, Ч.Ундрам гишүүн орсон байна, С.Бямбацогт гишүүнийх орсон байна, Ц.Даваасүрэн сайдынх орсон байна, Ч.Хүрэлбаатар сайдынх орсон байна, Ц.Мөнхцэцэг гишүүн орсон, Д.Сарангэрэл гишүүн орсон, О.Цогтгэрэл дарга орсон, Т.Энхтүвшин гишүүн орсон, Г.Ганболд гишүүнийх орсон, Б.Жавхлан сайдынх орсон, М.Оюунчимэг гишүүнийх орсон байна, Ц.Цэрэнпунцаг даргынх орсон байна, Ж.Эрдэнэбат гишүүн энэ дээр орчихсон гэж гарах юм.

Тэр гишүүдээ гүйцээе. Асуултаа явуулж байя. Ж.Ганбаатар сайдынх орсон байна. Тийм.

Дараагийн хариултдаа орж байя. Протоколд үлдэнэ. Санал хураах үед л

хэрэг болох байх. Цаг алдалгүй хариулж байя. Тийм.

Байнгын хорооны ирц бүрдээгүй байхад энэ ярьж байгаа зүйлүүд протоколд тусах уу гэж тэр техникийн албанаасаа асуулт хариулт явж байх хооронд лавлаадах.

Ч.Ундрам гишүүн бүртгэгдчихсэн л байдалтай байна даа.

Болно гэж байна. С.Бямбацогт сайд аа. Асуудалгүй ээ гэж байна. Протоколын хувьд.

С.Бямбацогт сайдын микрофоныг өгье. С.Бямбацогт сайд.

С.Бямбацогт: Засгийн газрын үйл ажиллагааны мөрийн хөтөлбөрийн биелэлт, 2023 оны жилийн төлөвлөгөөний биелэлт ярьж байх шиг байна.

Тэгэхээр Засгийн газрын Хяналт хэрэгжүүлэх газар яаж үнэлж, дүгнэснийг би ойлгохгүй байна.

Уг нь зам тээврийн салбар өнгөрсөн 2023 онд нэлээд өндөр өсөлттэй гарсан.

Монгол Улсын эдийн засагт 7 хувь өсөж байхад зам, тээврийн салбарын өсөлт 73 хувьтай гарсан.

Манай салбарын дараа уул уурхайн салбар гучин хэдэн хувийн өсөлттэй гарсан.

Харьцангуй ажлаа сайн хийчихлээ, өсөлт их сайн гарлаа гэж бодоод байдаг. Үнэлгээ нь их муу байх юм.

→ Нийт тээврийн хэрэгслээр 2022 онд **60** сая тонн ачаа тээвэрлэж байсан бол бид **107** сая тонн ачаа тээвэрлэсэн.

→ Авто тээврээр бид **31** сая тонн ачаа 2022 онд тээвэрлэж байсан бол **71** сая тонн ачаа тээвэрлэсэн.

→ Төмөр замаар бид **28** сая тонн ачаа тээвэрлэж байсан бол **35** сая тонн ачаа тээвэрлэсэн.

→ Агаарын тээврээр бид **1** сая зорчигч тээвэрлэж байсан бол **1** сая **730** мянган зорчигч тээвэрлэсэн.

Бүх салбартаа бүгд өсөлттэй гарсан.

Тэгж байхад ажлаа муу хийсэн гэж дүгнэчихсэн ч байх шиг. Би ойлгохгүй байна.

Тухайлаад ярих юм энд 2020-2024 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн хэрэгжилт дээр хяналт шинжилгээ, үнэлгээ хийсэн хүрэх түвшин, хүрсэн байдал гэдэг дээр биччихсэн байна л даа.

Орон нутгийн нисэх буудлын хүчин чадлыг нэмэгдүүлэх, өссөн дүнгээр 70 хувьтай гээд.

→ 2009 оноос 2023 он хүртэл 15 жилийн хугацаанд МИАТ компани орон нутагт нисдэггүй байсан. Нисдэг болсон.

→ 2022 онд 3-хан аймагт онгоц нисдэг байсан. Бид **8** аймагт онгоц нисдэг болгосон.

→ Билетийн үнэ баруун аймгуудад **1** сая **700** мянга, **1** сая **800** мянга байсан бол **800** мянга, **900** болгож хоёр дахин буулгасан.

Энэ ажлын үр дүн биш юм уу? Одоо энэ дээр дахиад биччихсэн байж байгаа юм.

Агаарын тээврийн либералчлалыг үргэлжлүүлж, нислэгийн тоо, чиглэлийг нэмэгдүүлэн, орон нутгийн нисэх буудлуудын ашиглалтыг сайжруулна. 58 хувийн биелэлттэй гээд биччихсэн.

20 жил Америкчууд хүсээд, Монголчууд айгаад зөвшөөрдөггүй байсан **Америкийн Нэгдсэн Улс, Монгол Улсын хооронд “OpenSky”** хэлэлцээр байгуулсан.

→ **Катар Улстай** байгуулсан,
→ **Англи Улстай** байгуулсан,
→ **Грек Улстай** байгуулсан.

Олон чиглэлд агаарын тээвэр сэргэсэн.

■ Сөүл-Улаанбаатарын хооронд долоо хоногт **10**-хан удаа нисдэг байсан. Өнгөрсөн зун долоо хоногт **82** удаа ниссэн.

■ Монголоос ганцхан авиа компани **МИАТ** нисдэг, Солонгос ганцхан **KAL** [Korean Air Lines] нисдэг. Давуу эрхтэй, монопол байсан. Задалсан. Өрсөлдөөнийг дэмжсэн.

Үүний үр дүнд долоо хоногт **82** нисдэг, өдөрт **10** нисдэг болсон.

Энэ ажил биш юм уу?

▪ Билетийн 3 сая төгрөг байсан. Сөүл-Улаанбаатарын хооронд 1 сая төгрөг болгосон.

Энэ ажил биш юм уу? Яаж үнэлээд, яаж дүгнээд байгаа юм.

▪ Станбул-Улаанбаатарын хооронд 5 сая төгрөг нисдэг байсан. 2 сая 500 мянгаар нисдэг болж хоёр дахин буурсан. Долоо хоногт 5-хан удаа нисдэг байсан. Долоо хоногт 34 удаа нисдэг болгосон.

Энэ ажил биш юм уу?

Хаа хамаагүй хүмүүсийн хийгээгүй ажлыг хүн дээр нааж ажил унагаагаад байгаа юм уу? Үзүүлэлтийг нь доошлуулаад байгаа юм уу? Айн? Яагаад байгаа юм.

Сая Г.Ганболд гишүүн асуулаа. Улсын Их Хурал төсвийг нь тавьж өгөхгүй болохоор бид замаа барьж чадахгүй шүү дээ. Төсөв байхгүй юм чинь яаж замаа тавих юм.

Тэгчихээд одоо юу гэдэг юм “Нутгийн зам” хөтөлбөр хэрэгжээгүй гэж юу ярих юм, бидэнтэй. Мөнгийг нь тавьж өгөөгүй.

Бид хийх гээд өчнөөн олон ажил эхлүүлээ. Энэ эхэлсэн ажлууд нь бусад яамдаас, бусад байгууллагаас.../минут дуусав/

Н.Энхболд: С.Чинзориг сайд эмийн хяналттай холбоотой асуудлаар.

С.Чинзориг: Г.Ганболд гишүүний асуултад хариулъя.

Тэр 2021-2025 оны үндсэн чиглэлийн 35 дахь заалт гээд тэр эмийн чанарын хяналттай холбоотой “бэхжүүлнэ” гэсэн юм байгаа юм уу?

Тэгээд нэг гишүүн эмийн чанар муу байна, лаборатори муу байна гээд хэлчихээр энэ дээр бичигдсэн зорилтыг нолиор дүгнэгдэх ёстой гэж би ойлгохгүй байна.

Яах вэ, тэр эмийн чанарын хяналт, баталгаажуулалтын лаборатори өнөөгийн түвшинд шаардлага хангахгүй байгаа нь үнэн.

Гэхдээ бид энэ эмийн үнэтэй холбоотой, чанартай холбоотой асуудлууд дээр өөрчлөлт оруулах гээд нэлээн ажиллаж байгаа. Бид хаврын чуулганаар Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулиар бараа, бүтээгдэхүүн, ажил, үйлчилгээ худалдан авах хуульд өөрчлөлт оруулаад олон улсын стандарт шаардлага хангасан эм, эмнэлгийн хэрэгслийг олон улсын үйлдвэрээс нь болоод олон улсын худалдан авалтын системийг ашиглаж шууд худалдан авалт хийдэг цоо шинэ эрх зүйн орчин бүрдүүлж байгаа.

Ингэснээрээ бид төрийн эрүүл мэндийн байгууллагуудад ашиглагдаж байгаа эм, эмнэлгийн хэрэгсэл, даатгалын сангаас хөнгөлөлттэй үнээр олгож байгаа эмийг шууд худалдан авалт хийдэг. Ялангуяа НҮБ-ын Хүүхдийн сангийн худалдан авалтын системийг ашиглаад шууд худалдан авалт хийдэг болгоё гэж байна.

Энэ хүрээнд хийсэн хууль эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгох дээр авсан бас нэг арга хэмжээний томоохон арга хэмжээ мөн.

Мөн бид энэ лабораторийн чанарын хяналт, баталгаажуулалтын лабораторийг хүчин чадлыг нэмэгдүүлэх, өнөөгийн шаардлагын түвшинд хүргэхийн тулд Дэлхийн банкны цар тахлын сангаас төсөл бичиж байж 5 тэрбум төгрөгийн санхүүжилт авахаар төсөл нь батлагдчихсан. Одоо төслийнхөө удирдах хороо, бүтцийг нь байгуулчихсан. Төслийнхөө нээлтийг саяхан хийсэн.

Ингээд энэ ондоо бид төслийн Дэлхийн банкны цар тахлын сангаас санхүүжүүлэх төслийн хүрээнд 5 тэрбум төгрөгийн санхүүжилтээр эмийн чанар, хяналт, баталгаажуулалт хийдэг лабораторийг орчин үеийн шаардлагад нийцүүлэх арга хэмжээ авч байгаа гээд.

Ингээд хууль эрх зүйн орчныг нь боловсронгуй болгох чиглэлийн арга хэмжээнүүд авч байна.

Мөн тодорхой хэмжээгээр тоног төхөөрөмжийг нь орчин үеийн шаардлагад нийцсэн лабораторитой болох арга хэмжээ авч байна гэдэг энэ юмнуудаа бичихээр энэ чинь тодорхой хувь биелэлт гарч л байгаа юм л даа гэж. Тэгж тэр утгаар нь бас ойлгоосой гэж бодож байна.

Тийм учраас биелэлт нь тодорхой хэмжээний хувьтай байгаа болов уу гэж бодож байна.

Н.Энхболд: Н.Тавинбэх дарга хаана байна? 1 дүгээр микрофон дээр очоод суучих.

Баянтээгийн дулааны цахилгаан станц сайжруулсан түлшний асуудлаар

солигдсон тухай асуулт тавьсан. Хариулт өгнө.

Н.Тавинбэх: Эрчим хүчний яам. Г.Ганболд гишүүний асуултад хариулья.

Засгийн газрын мөрийн хөтөлбөрт Баянтээгийн уурхайг түшиглээд дулааны станцын ТЭЗҮ хийх гэдэг байгаа.

Тэгээд 20 мегаваттын 2 блоктой, 40 мегаваттын нийт суурилагдсан хүчин чадалтай. Техник, эдийн засгийн үндэслэл хийгдээд дууссан байгаа.

2021-2025 онд хөгжүүлэх 5 жилийн төлөвлөгөөнд 20 мегаваттын станц барих, сайжруулсан шахмал түлшний үйлдвэр өргөтнө гэсэн.

Тэгээд энэ нэг заалт дээр тайлбарыг нь нийлүүлээд өгчихсөн байгаа. Өөрөөр хэлбэл төлөвлөчихсөн ажил бүрэн хийгдсэн гэсэн үг.

Зүгээр станц ТЭЗҮ хийгдэж дуусчихсан учраас гүйцэтгэгчийг сонгон шалгаруулах, хөрөнгө оруулалтыг олох ийм л ажил үлдсэн хугацаанд хийгдэхээр төлөвлөж ажиллаж байна.

Н.Энхболд: Шилэн дансны асуудал яагаад “ноль” дүгнэлттэй гарсан бэ? Ж.Ганбат дарга аа. Б.Баасандорж 2 номер.

Б.Баасандорж: Г.Ганболд гишүүний асуултад хариулья.

Шилэн данстай холбоотой нольлосон, тэглэсэн арга хэмжээ Г.Ганболд гишүүн ээ, байхгүй ээ. Та яг ямар арга хэмжээг хэлж байгаа юм бол.

Шилэн данстай холбоотой үйл ажиллагаа маш сайн хэрэгжиж байгаа. Та яг арга хэмжээ юуг нь тодорхой хэлчихвэл одоо бид танд Эдийн засгийн яамтайгаа хариулаад гаргаад өгье.

С.Бямбацогт сайдын асуултад би хариулья.

С.Бямбацогт сайд ээ, энэ дээр тээвэрлэлттэй холбоотой, агаарын үнэтэй холбоотой холбогдох энэ ажлууд сайн хийгдэж байгаа. Маш сайн хийгдэж байгаа.

Энэ саяын Г.Ганболд гишүүний хөндөж тавьсан асуудлыг би нэг жил дээр байгаа, Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөр дээр байгаа бүтээн байгуулалттай холбоотой буюу замтай холбоотой асуудлыг хөндөж байна.

Нийт 16 төсөл, арга хэмжээ байгаа. Үйл ажиллагааны хөтөлбөр дээр. 16 төсөл бүтээн байгуулалттай холбоотой арга хэмжээний 2 дээр нь дөнгөж сая 2024 оны төсөв дээр тодорхой тодорхой мөнгө тавигдсан. Бусад 14 арга хэмжээ яг таны хамгийн сүүлд гэдэг шиг Их Хурлаас төсөв шийдээгүй байхад энэ ажил явах боломжгүй.

Түүнээс бусад ажлын талаар яриагүй шүү дээ. Бүтээн байгуулалттай холбоотой асуудлын талаар л ярьж байна.

Харин хөгжлийн нэг жил болон 5 жил дээр одоо нэг жилийн хөгжлийн хөтөлбөр дээр Зам, тээврийн яамны 9 ажил тавигдсан.

Хэрэгжилт нь 64.4 хувьтай байгаа. 5 жилийн үйл ажиллагааны хөгжлийн хөтөлбөр дээр Зам, тээврийн яамтай

холбоотой 16 арга хэмжээ тавигдсан. Хэрэгжилт нь 82.5 хувьтай байгаа.

Тэгэхээр зарим асуудлууд тэр тээвэрлэлттэй холбоотой юмнууд сайн явж байгаа. Бүтээн байгуулалтын асуудлыг сая хөндсөн шүү. С.Бямбацогт сайд аа.

Үүнийг Засгийн газрын хурал дээр бас ярьсан шүү дээ.

Н.Энхболд: Ч.Хүрэлбаатар сайд нэмэх зүйл байвал хэлье. Ч.Хүрэлбаатар сайдын микрофоныг өгөөрэй.

Ч.Хүрэлбаатар: Шилэн данс гэсэн үнэлгээ байхгүй.

Зүгээр таны асуусан асуулт бол энэ “ТЭГ” гэсэн үнэлгээтэй нэг юм хайсаар байгаад оллоо.

Төрийн албаны зөвлөлтэй холбоотой асуудал байна. Төрийн үйл ажиллагааны бүхий л шатад энэ Төрийн албаны зөвлөлийн үйл ажиллагаатай холбоотой.

Тэгээд төрийн үйл ажиллагааны бүхий л шатад Шилэн дансны тухай болон холбогдох хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийг хангуулах замаар иргэдийн мэдээлэл авах эрхийг дээдлэн ажиллаж, холбогдох хуулийн дагуу иргэний шаардсан мэдээллийг гаргаж өгөөгүй төрийн албан хаагч, төрийн болон орон нутгийн өмчийн байгууллагуудын удирдлагад хариуцлага тооцдог болно гэдэг дээр л “ТЭГ” гэсэн нэг үнэлгээ байна. Өөр юм алга.

Н.Энхболд: Г.Ганболд гишүүн нэмэлт асуулт тавья.

Г.Ганболд: Тийм. Би сая С.Бямбацогт сайдыг намайг загнаад байгаа юм уу гэсэн чинь Б.Баасандоржийг загнасан юм байна.

Сүүлдээ учрыг нь олохоо байлаа. Энэ чинь салбарын яам нь өөрсдөө тайлангаа гаргаж, өөрсдөө үнэлгээгээ тавиад, тэгээд түүн дээрээ хамгаалдаггүй юм уу? Энэ чинь одоо ямар системээр яваад байгаа юм?

Эсвэл яамдын ажлыг нь Б.Баасандорж шууд дүгнээд оруулж ирээд байгаа юм уу? Юу яриад байгаа юм?

Би тийм барин тавин юм яриад байхгүй. Энэ 2021-2025 оны хөгжлийн таван жилийн төлөвлөгөөний 2023 оны хэрэгжилтийн 144.

Би уншаад өгье. Шилэн данстай холбоотой гэж хэлсэн шүү дээ, би.

Төрийн үйл ажиллагааны бүхий л шатад шилэн дансны болон холбогдох хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийг хангуулах замаар гээд байгаа биз дээ. “Мэдээлэл” гээд. Түүн дээр нь ерөөсөө хэрэгжилт ирүүлээгүй гээд **“ТЭГ”** тавьчихсан байгаа байхгүй юу. 144.

Тийм учраас би энэ мэдээлэл ирүүлээгүй төрийн албан хаагчдадаа хариуцлага тооцооч ээ. Тэгээд энэ хэрэгжилтийн явцад тэр тайланг нь нэмж оруулаад, ер нь үнэлгээ оноо байдаг юм бол нэм л дээ. Энэ чинь төрийн ажлаа бид тайлагнаж байна шүү дээ. Ард түмэнд. /минут дуусав/

Н.Энхболд: Асуулт уу, санал уу? М.Оюунчимэг гишүүн асууя.

М.Оюунчимэг: Тодорхой гурав, дөрвөн асуулт байна.

Нэгдүгээрт, Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамнаас Хүний хөгжлийн бодлогын хэрэгжилт 67 хувь хувьтай байна гэж энд үзсэн байна л даа.

Тэгээд сургууль, цэцэрлэгийн хүртээмжтэй хэрвээ холбож үзвэл энэ тал дээр арай ахиц гарсан. Энэ үнэн.

Бусад үзүүлэлтүүд дээр тодорхой ахиц яг гараагүй. Жишээлбэл, “дундаж давхаргын хүрээг өргөжүүлж, монгол хүний амьдралын чанарыг дээшлүүлнэ” гэж байгаа юм.

Энд 49 төсөл, арга хэмжээ хэрэгжсэн, 17 нь гайгүй хэрэгжсэн, 16 нь тодорхой хэмжээгээр хэрэгжсэн, 16 нь хэрэгжээгүй, эрчимжүүлэх шаардлага даргатай гэхсэн байгаа.

Тэгээд задаргааг нь үзэхээр яг тодорхой хүн амын маань тэдэн хувь, нийслэл Улаанбаатар хотод ядуурлын түвшинд байсан айл, өрхийн тэдэн хувь нь энэ шугамаас дээшээ гарчихсан, тэдэн хүн ажлын байртай болчихсон гэдэг үзүүлэлт нь энд байхгүй.

Тэгээд гүйцэтгэлийн аудитор үүнийг маш тодорхой гаргаж эхэлсэн байна л даа.

Төсөл, хөтөлбөрүүдийг ерөнхий нийтлэг хувийг нь тавьсан хэрнээ хэрхэн яаж хэрэгжиж, аль нь үр дүнд хүрсэн нь задаргаа тодорхойгүй байна гэсэн байна.

Тэгээд энэ дээр Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яам хэлээд өгөөч.

Ядуурлын түвшнийг буурсан гэж байгаа. Гэхдээ яг дугаар хороон дээр өнөөдөр бид чинь иргэдтэйгээ очоод уулзахад яг үнэнийг хэлэхэд үнэ ханш өндөр байгаатай уяад яг **“дундаж давхарга”** руу дээшээ гарсан айл, өрх хэдэн хувьтай гэдэг нь тодорхойгүй байгаа шүү дээ. Гаргаа ч үгүй байгаа.

Тэгэхээр одоо энэ дээр надад тодорхой хариулт өгөөч. Нэгдүгээрт. Яг хэдэн хувьтай ингэж гарсан бэ гээд.

Хоёр дахь нь, би бүр гайхаад байгаа юм. Энэ нүхэн нүхэн жорлонгийн асуудлыг ер нь манайхан хийж чаддаггүй юм уу? Эсвэл үүгээр далимдуулж мөнгө угаагаад байдаг юм уу? Бүр ойлгохгүй юм.

Боловсролын салбарт яг энэ 2020-2024 оны түвшинд жишээлбэл хөдөө орон нутгийн сумдын нөгөө сургууль, цэцэрлэг, ерөнхий боловсролын сургуулийн нолийг засна гээд Эрдэнэт үйлдвэрээс 100 гаруй тэрбум төгрөг гаргаад хэрэгжүүлж явсан. Нэг нь ч хэрэгжээгүй гээд.

Нүхэн жорлонтой эмнэлгүүдийг бас ингээд нүхэн жорлонг нь ариун цэврийг нь солино гээд бас энэ сайдын салбарын багцад 24 тэрбум гэснээ одоо 3 тэрбум, 5 тэрбум болж буурсан гэсэн хэрнээ Барилга, хот байгуулалтын яам 100 хувь гээд энд биччихсэн.

Тэгсэн хэрнээ аудитынх дээр энэ 100 хувь гэсэн биелэлт байхгүй. 50 гаруй хувьтай гэхсэн байгаа юм.

Яагаад энэ дээр. Нэгд, үүнд аль нь хариулах юм? Боловсролынх дээр хэрэгжиж чадаагүй. Энэ эрүүл мэндийн нэгдсэн эмнэлгүүдийг ариун цэврийн

байгууламжтай болно гэсэн. 100 хувь гэж байгаа юм. Энэ хэрэгжээгүй. Аль аймагт хэдэн хувь 100 хувьтай болчихсон. Энэ дээр тайлбар өгөөч.

Хоёрдугаат. Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яам яг энэ 2020-2023 онд 4 тэрбум төгрөгөөр манай Чингэлтэй дүүрэг, Хан-Уул дүүрэг гээд хөрсний бохирдлыг бууруулж, лагийг арилгах нэрийдлээр бас л нүхэн жорлонг солино гээд явсан. Жишээлбэл, Чингэлтэй дүүргийн тэр зуслангийн бүсэд нүх ухаад хаяад явчихсан. Тэгснээ сүүлдээ Эрдэнэт рүү авааччихсан гэж яриад байгаа юм. Тэр нөгөө нүхэн жорлонгийнх нь мөнгө нь Эрдэнэтэд хэрэгжсэн гээд.

Одоо ингээд л тооцоод үз, та нар. Эрүүл мэндийн нэгдсэн эмнэлгүүдийнх дээр гээд 30 тэрбум ч гэдэг юм уу, боловсрол дээр 100 гаруй тэрбум төгрөг. Одоо энэ Байгаль орчны яамных дээр 4 тэрбум, 5 тэрбум гээд баахан салаа салаа ийм баахан тэрбум тэрбумаар нь мөнгө тусгаад байдаг. Нөгөө нүхэн жорлонгууд нь хэвээрээ.

Өнөөдөр нийслэл Улаанбаатар хотод 1 сая ширхэг гаруй нүхэн жорлон байж байна шүү дээ.

Тэгсэн хэрнээ хэрэгжүүлсэн төсөв нь бараг одоо ингээд харахад 160, 170-аад тэрбум төгрөг энэ хөрсний бохирдлыг бууруулахад зарцуулна гээд салбараар нь тусдаа явчихсан.

Боловсрол дээр, эрүүл мэнд дээр, барилга, Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яамны нэр дээр явсан. Сүүлдээ Эрчим хүчний яам руу орчны бохирдлыг бууруулах нь шилжсэн гэсэн. Одоо хаана, аль нь хэрэгжээд байгаа юм.

Тодорхойгүй. Энэ дээр би хариулт авахыг хүсэж байгаа.

Одоо энэ хөрсний бохирдол дээр хэн нь яаж хариулах юм.

Гурав дахь зүйл нь, одоо энэ Б.Жавхлан сайд Сангийн яамныхан маань нэг зүйлийг анхаарахгүй бол арай дэндүү байна. Одоо сая энэ шинээр баригдах үерийн далан сувгийн урт гэдэг дээр 2021 онд 473 километр.../минут дуусав/

Н.Энхболд: 1 минут
М.Оюунчимэг гишүүнд нэмж өгөөрэй.

М.Оюунчимэг: 2021 оны улсын төсөв хэлэлцэж байхад, 2021 он КОВИД-той учраас бас бүх зүйл зогссон. 2022 он, 2023 оных дээр, одоо энэ 2024 оных дээр ч гэсэн үерийн далангийн төсвийг мөнгө суулгахгүй бол энэ өөрөө маш их аюул дагуулж магадгүй гээд бид хоолойгоо сөөтөл хэлж байсан. Сууж чадаагүй. Санхүүжилт нь. Гэхдээ тодорхой хувийг нь суулгасан гээд байгаа хэрнээ өнөөдөр үүний сөрөг хор хөнөөл, аюул ямар өндөр өртөгтэй байна.

4 тэрбум төгрөгөөр мөс зөөгөөд байж байна шүү дээ. Уг нь тэр 4 тэрбумыг хэрвээ үерийн далан дээр нь төсөв дээр санхүүжилтээр суулгаад өгчихсөн бол өнөөдөр нэг удаагийн даланг нь өөрөөр бариад өнөөдөр тэнд нэгд хүн ам аюулгүй талаасаа ч, нөгөө талаасаа ингэж мөнгө үрээд байхгүй далангийн асуудлууд шийдэгдчих байсан.

Тэгээд сая Х.Нямбаатар сайд өөрөө мэдэхгүй хөөрхий нийслэлийн төсөвт дахин төсөвлөлт хийгээд л 4 тэрбум, 5 тэрбум гээд байгаа юм. Тэр нь тэгээд далан барихад хүрэлцэхгүй, мөс

зөөхөд л бараг зарцуулж байх шиг байна шүү дээ.

Н.Энхболд: Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яам.

Түрүүн Г.Ганболд гишүүний асууснаас нэг зүйл үлдсэн шүү. Аудит хариулахад бэлдэж байгаарай. Яагаад Засгийн үнэлэлт тэр хоёр хоорондоо зөрүүтэй байна гээд. Аудит хариулчих.

Тэгээд дараа нь Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яам бэлдэж байгаарай. Хэн байна? Д.Алимаа дарга байгаа юу? 5 номерын микрофон.

Д.Энхболд: Г.Ганболд гишүүний асуултад хариулъя.

Үндэсний аудитын газрын Гүйцэтгэл-нийцлийн аудитын газрын захирал Д.Энхболд.

Үр дүнгүй байгаа нь 8.5 хувийг эзэлж байгаа 17 арга хэмжээ ямар арга хэмжээнүүд байна вэ? Үүнийг нэр дурдаж хэлээч гэдэг ийм асуултыг асуусан.

Нийтдээ 17 арга хэмжээнээс

■ 9 арга хэмжээ нь Эрүүл мэндийн яамны харьяалалтай. Орчин үеийн стандартад нийцсэн эмнэлгийн тоог нэмэгдүүлж, эрүүл мэндийн үйлчилгээний хүртээмжийг сайжруулах гэсэн зорилтын хүрээнд хэрэгжих ёстой **9 арга хэмжээ үр дүнгүй.**

■ Уул уурхайн яаман дээр геологийн зураглал, судалгааны ажлыг эрчимжүүлэн, геометрийн нэгдсэн санг баяжуулж, үйлчилгээг цахимжуулах

гэдэг ажил **үр дүнгүй**.

- Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яаман дээр хүүхдийн хөгжлийг дэмжих Найрамдал 2 зуслангийн цогцолбор барих **ажил хэрэгжээгүй**.
- Байгаль орчны яаман дээр “Тогтвортой аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх-II” төслийн бүтээн байгуулалтын **ажлын явц хангалтгүй**.
- Олон улс, улс хооронд, орон нутгийн авто замын дагуу түр зогсох цэгийг 100 километр тутамд барьж байгуулах гэсэн ийм ажлууд **хангалтгүй хэрэгжиж, үр дүнгүй** гэсэн зорилт, арга хэмжээнд орсон байна.

Н.Энхболд: Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яам.

“Дундаж давхарга” нэмэгдсэн, хасагдсан тухай.

Үүнтэй холбоотой үзүүлэлтүүдийн задаргааны талаар Д.Алимаа Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга. 1 дүгээр микрофон.

Д.Алимаа: Д.Алимаа Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамны Төрийн нарийн бичгийн даргын албан үүргийг түр орлон гүйцэтгэгч.

М.Оюунчимэг гишүүний асуултад хариулъя.

Дундаж давхаргатай холбоотой манай яамны үндсэн үйл ажиллагааны чиглэл бол энэ цалин орлогыг нэмэгдүүлэх, тэтгэвэр, тэтгэмжтэй холбоотой халамжийн болон нийгмийн даатгалын тэтгэвэр, тэтгэмж,

хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээ гэх мэтчилэн энэ орлого хамгаалах, орлогыг нэмэгдүүлэх чиглэлээр сүүлийн 2023 оны төгсгөл, 2022 оны хувьд томоохон ажлуудыг бас хийсэн гэж ингэж дүгнэж байгаа.

2019 онтой харьцуулахад нийгмийн даатгалын болон нийгмийн халамжийн тэтгэвэр, тэтгэмж 2.1 дахин нэмэгдэж байгаа.

Мөн цалин хөлс өнгөрсөн 2023 оны 07 сарын 01-нээс дунджаар 40 хувиар нэмэгдсэн. Ингээд нийтдээ 2 гаруй хувиар цалин хөлс нэмэгдсэн гэсэн ийм дүн мэдээ байгаа.

Үндэсний статистикийн хорооны мэдээллээр өрхийн орлого 2019 оныг 2023 онтой харьцуулахад 38 буюу 40 орчим хувиар нэмэгдсэн ийм статистик мэдээлэл байна.

Ажилгүйдлийн хувьд аваад үзэх юм бол ажилгүйдлийн түвшин КОВИД-ын дараах үеэс 2021 онд 8.1 хувь байсан бол 2022 оны жилийн эцсийн байдлаар 6.7, 2023 оны 4 дүгээр улирлын байдлаар 4 орчим хувийн гүйцэтгэлтэйгээр ажилгүйдлийн түвшин харьцангуй буурч байна.

Ядуурлын түвшин бас буурах хандлага ажиглагдаж байгаа. 2020 онд 27.8 хувийн ажилгүйдлийн түвшин байсан бол 2022 оны жилийн эцсийн байдлаар 27.1 хувийн гүйцэтгэлтэй байгаа.

Манай яамны хувьд хүн амын орлогыг нэмэгдүүлэх, нийгмийн хамгаалал, халамжийг сайжруулах чиглэлээр хууль эрх зүйн орчинд

томоохон шинэчлэлүүдийг хийж ажиллаж байгаа.

Тухайлан дурдах юм бол Нийгмийн даатгалын багц хууль шинээр батлагдсан. Хүүхэд хамгааллын хууль бас өнгөрсөн нэг сард батлагдлаа.

Хөдөлмөрийн хууль 2021 онд бас батлагдаад ингээд хэрэгжиж байна. Гэх мэтчилэн хууль эрх зүйн шинэчлэлийн хувьд нэлээн тодорхой ажлуудыг хийсэн.

Энэ оны 04 сарын 01-нээс цалин, тэтгэвэр нэмэгдүүлэх томоохон арга хэмжээг бас сая Засгийн газрын хурлаар тэтгэврийг нэмэгдүүлэх чиглэлээр бас арга хэмжээнүүдийг авахаар Засгийн газар шийдвэр гаргасан.

Цалин хөлсийг 10-аас 20 хувиар нэмэгдүүлэх, 04 сарын 01-нээр шийдвэрийг гаргахаар тооцоолж ажиллаж байна.

Тэгэхээр цалин, тэтгэвэртэй холбоотой Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөрт тусгагдсан томоохон зорилтууд нэлээн хангалттай биелсэн гэсэн ийм дүгнэлт байгаа.

Н.Энхболд: Үерийн далантай холбоотой асуудал. Х.Нямбаатар дарга. 1 номерын микрофон дээр очоод.

Дараа нь Байгаль орчны яам, Боловсролын яам тэр нүхэн жорлонгуудтай холбоотой асуудалд хариулахад бэлдэж байгаарай. Хөрсний бохирдол, нүхэн жорлон.

Х.Нямбаатар: Нийслэлийн Засаг дарга Х.Нямбаатар.

Би М.Оюунчимэг гишүүний асуултад хариулъя.

■ **1992 оноос хойш** Улаанбаатар хотын **суурьшил 6 дахин тэлсэн** байна.

■ **1992 оноос хойш** Улаанбаатар хотын **хүн ам 3 дахин нэмэгдсэн** байна.

■ **1966 оны** үерийн дараа байгуулагдсан, тухайн үед аж ахуйн аргаар хийгдсэн Сэлбэ, Туул голын сав дагуух үерийн хамгаалалтын даланг шинэчлэх ажил төдийлөн хийгдээгүй өнөөдөртөө залгасан.

■ **1985, 1986 оны** үед тухайн үеийн Зөвлөлт Холбоот Улсын эрдэмтэд Туул голын сав дагуу 5 байршилд үерийн усны тохируулгын усан санг байгуулах техник, эдийн засгийн үндэслэлийг боловсруулсан.

Харамсалтай нь энэ сүүлийн 40-өөд жил энэ техник, эдийн засгийн үндэслэлийн дагуу үерийн усыг тохируулах ийм усан сан хийх ажил огт хийгдээгүй байна.

Өнөөдөр Улаанбаатар хотод **асфальтан буюу хатуу хучилттай 1250 километр зам** байгаагаас дөнгөж **216 километр зам нь усны зайлуулгатай.** Бусад зам ус зайлуулах байгууламжгүй баригдсан байна.

Тэгэхээр бид өнөөдөр Дэлхийн банк болон бусад олон улсын донор байгууллагуудад хүсэлтээ тавьсан.

Эдийн засаг хөгжлийн яам Улаанбаатар хотын усны системийг шинэчлэх ажлыг дэмжсэн.

Сангийн яаман дээр очоод энэ бичиг маань бас дэмжигдээгүй байна.

Шалтгаан нь юу вэ гэхээр тухайн улсын тухайн оны хөгжүүлэх улсын хөгжлийн төлөвлөгөөнд тусаагүй гэдэг үндэслэлээр Дэлхийн банк руу энэ томоохон усны систем байгуулах энэ ажлын төслийн санал яваагүй ингээд орхигдсон байна.

Бид ямар нэгэн байдлаар бас ингээд донор байгууллагаас тусламж ирэхийг хүлээлгүй нийслэл өөртөө байгаа боломжийнхоо хүрээнд энэ жил Баянзүрх дүүрэгт Доржийн гудамж, Дарь-Эхийн гудамжийг тухайлахад зөвхөн нэг дүүрэгт 10 гаруй тэрбум төгрөгийн төсөвт өртөгтэй ус зайлуулах байгууламжийг шинээр хийх зураг төслийн ажлыг боловсруулж байна.

Улаанбаатар хотод одоогийн байдлаар 50 гаруй том уст цэгүүд байна.

Энэ уст цэгүүдийг бид эхнээс нь үерийн усны зайлуулах шугам сүлжээ хийхээр төлөвлөж байна.

Хамгийн том нь гэхэд вокзалын хойд тал тэр чигтээ усанд автдаг. Одоо бидний баяр наадам тэмдэглэдэг стадионы хойд тал тэр чигтээ усанд автдаг.

Би түрүүн хэллээ. Бараг мянга гаран километр нь огт үерийн усны зайлуулгагүй учраас бороо, цас мөсний ус хайлахаар бүгд л үерт автаж байна.

Одоо энэ жилийн шар усны үерийн нөхцөл байдал маш хүнд байгаа. Бид онцгой байдлын шугамаар иргэдэд удаа дараа аж ахуйн нэгж, байгууллагуудад сануулж байгаа.

Голын сав дагуу байгаа хориглолт, хязгаарлалтын бүсэд буусан айл өрхүүдэд нүүх шаардлагуудыг нь өгсөн. Энэ жил 1960-аад оноос хойш ороогүй их хэмжээний өвлийн цагаар хур тунадас орсон.

Бид сая 11 мянга 300 “НОВО” машинаар Дунд голын сав газар, цаашлаад энэ усны инженерийн шугам сүлжээнүүдийг суллаж чөлөөлөх ажлууд хийгдсэн.

Сая 3 сарын дундуур болсон температур дулаарсантай холбоотой эргээд бид нарын чөлөөлсөн нөгөө сав газрууд маань дүүрч байгаа. Одоо дахиж мөсийг зөөх аргагүй болсон.

Ер нь мөс зөөнө гэдэг бол аягүй тийм утгагүй арга. Дэлхийн жишгээр Сэлбэ, Туул, Дунд голын энэ сав газруудад усны тохируулга, цөөрмүүд байгуулах ийм төлөвлөлт байгаа.

Бид ирэх долоо хоногт Засгийн газрын хуралдаанд Төр, хувийн хэвшлийн түншлэлийн тухай хуулийг оруулахаар төлөвлөж байгаа.

Энэ хуулийн хуулийн хүрээнд эрчим хүч, энэ усны тохируулга зэрэг энэ юуг төр, хувийн хэвшлийн.../минут дуусав/

Н.Энхболд: Баярлалаа.

Боловсролын яам, Байгаль орчны яам хоёулаа хариулна шүү.

Энэ 160, 170 гаруй тэрбум төгрөг зарчхаад байхад Боловсролын яам яагаад нэг ч сургуулийн жорлонг нүхэн байдлаас нь салгаагүй байдаг юм бэ? Сая

М.Оюунчимэг гишүүн тэгж хэллээ шүү дээ.

Эрдэнэтээс 100 гарсан. Нэг ч байхгүй гэж. Хөрсний бохирдолтой холбоотойгоор нь бас энэ дээр Байгаль орчны яам хариулаарай.

Б.Баасандорж хариулах гээд байна уу? 2 номер.

Б.Баасандорж: М.Оюунчимэг гишүүний асуултад хариулья.

Яг энэ нүхэн жорлонтой холбоотой асуудал бол яг 3 зорилт байгаа юм.

Нэгд нь, айл өрхийн хэрэгцээний нүхэн жорлон.

Хоёрт нь, анхан шатын эмнэлгийн байгууллагын, эмнэлгийн салбарын нүхэн жорлон.

Гуравт нь, манай боловсролын салбар буюу төрийн өмчийн сургуулийн нүхэн жорлон гэсэн ийм 3 зорилт байгаа шүү.

Айл өрхийн хүрээнд нүхэн жорлонгийн нэг маягийн нүхэн жорлонтой больё гэдэг зорилт тавиад 4 төслийн дугаартай төсөл, арга хэмжээ төсөл батлагдсан.

Улаанбаатар хот, Орхон аймгийн төвийн гэр хорооллын өрхөд 2022 онд **1620 өрхийн** жорлонг ашиглалтад оруулсан.

■ 2023 онд Чингэлтэй дүүргийн “**Эко хороо**”, “**Шинэ хороо**”, “**Ногоон хороо**” төслийн хүрээнд **410 айлд**.

■ Чингэлтэй дүүргийн 7, 10, 12, 13, 14, 15 дугаар хорооны **330 айлд**,

■ Сонгинохайрхан дүүргийн 23, 29 дүгээр хороонд “**Шинэ хороо**” төслөөр **40 айлд** эко нүхэн жорлон суурилуулсан байгаа.

■ Мөн Чингэлтэй дүүргийн 7, 10, 12, 13, 14 гэх мэт 7-гоос 8 хороонд “**Эко жорлон**” төслөөр **450 өрхөд** эко жорлон суурилуулах **250 айлын нүхэн жорлонг шинэчлэн** хүлээлгэж өгсөн.

- Орхон аймагт - **500**,
- Ховд аймагт - **450**,
- Сүхбаатар, Чингэлтэй Баянзүрх дүүрэгт **300** айлын нүхэн жорлон нийтдээ шинэчлэгдсэн байгаа.
- 2023 онд нийтдээ **2050** айлын нүхэн жорлон шинэчлэгдсэн гэсэн гэсэн тайлан, судалгаа байгаа юм.

Ц.Цэрэнпунцаг: М.Оюунчимэг гишүүн Та микрофоноо нээж байгаад тодруулаад асуучих. М.Оюунчимэг гишүүний микрофоныг нээе. Тодруулаад.

М.Оюунчимэг: Б.Баасандорж дарга аа, бид бодит юмаа асуугаад байна. Мөнгө хаачив гээд.

Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яамны орчныг бохирдуулахын 4 тэрбумын. Сая Та хэлж байна. Чингэлтэй дүүрэгт 1622 гэсэн. Бид араас нь хөөцөлдөж тэр орчны бохирдлын н.Энхбат болон бусад хүмүүст нь хэлж байж 5, 6 нь л нэг эцсийн дүнд нэг дууссан. Одоо тэнд нүхэнд хүмүүс бараг унаж үхэх гээд байж байна. Очоод нэг үзэх хэрэгтэй байна.

Тэгээд энэ хэрэгжээгүй. 5 хувьтай л байгаа байх.

Орхоных ч тэгсэн. Та энэ дээрээ ингээд хэл л дээ. Яагаад энэ мөнгө төгрөг буруу юм зарцуулагдаад байна гээд. Байгаль орчных энэ байна. Боловсролын яамны сая орон нутагт гишүүд явж ирээд бүгд үгээ хэлээд ирж байна.

Нөгөө 100 гаруй Эрдэнэтийн тэрбумынх огт хэрэгжээгүй. Тавьснууд нь эвдэрчихсэн байна гээд. Нөгөө Боловсролын сайд нь өөрсдөд нь хүртэл хэлээд. Үгүй, харин тендер нь буруу болчихсон байна лээ гэлүү нэг юм яриад л явж байна.

Эрүүл мэндийнх. Сая саяын таны хэлсэн чинь хэрэгжихгүй. Бараг 170, 180 тэрбум төгрөг салхинд хийсчхээд байна гэдгийг би хариулт авахаа хүсэж байна.

Тэр үерийн далан дээр Сангийн яам хариулт өгөөч ээ. Яагаад мөнгө тусгадаггүй юм.

Ц.Цэрэнпунцаг: Ч.Хүрэлбаатар сайд нэмээд хариулчихъя.

Ч.Хүрэлбаатар: Би энэ үерийн далантай холбоотой, ус зайлуулах сувгуудтай холбоотой асуултад хариулья.

Бид 2023 оны жилийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг ярьж байгаа.

Үер 2022 онд болоогүй. Манайхан чинь юм болоод өнгөрөхийн хойноос нь ярьдаг юм шүү дээ. Үер 2023 онд болсон.

Тэгэхээр бид 2022 онд баталсан жилийн төлөвлөгөөгөө ярьж байгаа шүү

гэдгийг би нэгдүгээрт гишүүддээ хэлмээр байна.

Ер нь 2023 оны үерийн дараагаар энэ гадаадын зээл, тусламжийн бодлогыг Хөгжлийн яам хариуцдаг.

Тэгээд нийслэлийн даргаас, Х.Нямбаатар сайдаас ирсэн хүсэлтийн дагуу энэ асуудлыг Дэлхийн банканд тавьсан.

Хэрвээ би зүгээр тоо буруу санаж байж магадгүй. 70 сая доллароор нийслэлийн үерийн далан болон.../минут дуусав/

Ц.Цэрэнпунцаг: Нэмээд нэмэлт 1 минут. Ч.Хүрэлбаатар сайд нэмж хариулья.

Ч.Хүрэлбаатар: Дэлхийн банканд яг үүнийгээ цогцоор нь хийж өгөөч ээ гэдэг ийм хүсэлт тавьсан.

Улсын төсөв дээр мөнгө тавигдаагүй байгаа.

Тийм учраас Дэлхийн банканд зүгээр би буруу санаад байж магадгүй 70 сая доллар тавьчихсан. Үүнийг ингээд хэлцэл явж байгаа.

Нийслэлийнхэн мөн ялгаагүй Дэлхийн банкныхантай уулзахдаа энэ асуудлаа ярьсан байна лээ. Би уулзахдаа мөн ялгаагүй энэ үерийн далан болон нийслэлийн ус зайлуулах сувгийг бүхэлд нь 70-аас 100 сая долларт багтааж үүнийг шинэчилж өгөөч ээ гэдгийг тавьчихсан байж байгаа.

Тэгэхээр гадаадын төслийн зээлийг хэлэлцэх, энэ асуудлыг Эдийн засаг, хөгжлийн яам хариуцдаг.

Тийм учраас энэ асуудал яригдаад явж байгаа гэдгийг хэлье.

Ц.Цэрэнпунцаг: Ч.Ундрам гишүүн асуултаа асуу даа.

Ч.Ундрам: Ерөнхийдөө Засгийн газрын хийж байгаа ажил бүхэлдээ л ард иргэдийн амьдралыг сайжруулах, ядуурлын бууруулах, ажлын байрыг бий болгох гээд ийм үндсэн том зорилтууд байгаа шүү дээ.

Тэгээд энэ 2023 онд хийсэн ажлын чинь үр дүн нь өнөөдөр амьдрал дээр бодитоороо харагдаж байх ёстой. Хүмүүсийн амьдрал дээр.

Ингээд нарийн доторх зүйл, заалт болгоныг нь харахаар би бас жоохон ичээд байх юм. Та нар өөрсдийгөө үнэлсэн байдлыг хараад бүр өмнөөс чинь ичээд байх юм.

Энэ таван жилийн үндсэн чиглэлийн 2023 оны ажилд нь хийсэн хяналт шинжилгээ, үнэлгээний тайлан байна л даа. 101 дэх гэнэ ээ.

- Хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүний боловсруулалтын түвшинг нэмэгдүүлж, малын гаралтай бүтээгдэхүүний экспортыг нэмэгдүүлнэ. **90 хувь гэнэ ээ.**

Өнөөдөр манай малчид яаж амьдарч байна? Махаа зарж чадахгүй явж байна шүү дээ.

Та нар яаж өөрсдийгөө 90 хувь гэж үнэлж чадаж байна. Ичээч.

Тэгээд өчнөөн зудтай, малчид нь ийм ядуу, татвар төлөгчдийн мөнгөөр

зээлийнх нь хугацааг нь хойшлуулаад, тодорхой хувийг нь ингээд төлөөд байж байдаг.

- Тариалангийн нийт эргэлтийн талбайн ашиглалтыг сайжруулж, голлох нэр төрлийн таримлаар дотоодын хэрэгцээг бүрэн хангаж, бусад ашигт таримлын үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлнэ. **100 хувь гэнэ ээ.**
- Мал, малын гаралтай түүхий эдийг боловсруулах цогцолбор байгуулж хөдөө аж ахуйн гаралтай бараа, бүтээгдэхүүний экспортыг нэмэгдүүлнэ. **70 хувь гэнэ ээ.**

70 хувь гэх юм бол одоо яг энэ заалттай уялдуулж үнэлбэл Дарханы арьс ширний цогцолбор чинь бүр ингээд 70 хувь нь ядаж баригдчихсан, эсвэл баригдчихаад экспортод гаргаж байгаа үйл явц нь 70 хувьтайгаа явж байж л энэ үр дүнг нь 70 хувь гэнэ шүү дээ.

Тэр цогцолбор чинь одоо юу болсон юм, хааччихсан юм, яасан юм.

Нөгөө малчид чинь дахиад л арьс, ширээ борлуулж чадахгүй хог хаягдал болгоод сууж байна гээд яриад сууж байна. Тэгсэн чинь та хэд өөрсдийгөө 70 хувьтай, мундаг байна гээд сууж байна.

Ер нь энэ салбарын яам гэдэг чинь тухайн салбарыг цогцоор нь харж, бодлого боловсруулж, ард түмнээ тэр салбарт хамаарах хүн болгоныг чиглүүлэх ёстой юм байгаа биз дээ.

Энэ малчдын малынх нь үүлдэр угсааг сайжруулах, ямар чиглэлээр нь бид төрөлжүүлэх юм, хоршоодыг яаж

идэвхжүүлж яг хоршиж аж ахуйгаа эрхлүүлдэг болох юм.

Хоршоодод бага оврын юу гэдэг юм мах бэлтгэлийн үйлдвэр ч байдаг юм уу өгөх тийм урт хугацааны санхүүгийн эх үүсвэрийг өгч болохоор байна уу ч гэдэг юм уу. Ийм зүйлийг та хэд ярьж байх ёстой шүү дээ.

Тэгэхэд бүх юманд нь төр гараад дүүрчихдэг. Тэгээд л үнэ тогтворжуулах хөтөлбөр нэрийн доор бүх юманд нь гараа дүүрээд, бүх юмных нь үнэ нь өндөр. Үнэ нь тогтворжоод байгаа юм юу ч байхгүй.

Одоо дахиад энэ газар тариалангийн салбарт ч гэсэн цогц бодлого ерөөсөө хэрэгжээгүй учраас атрын аянуудад зориулсан тэр их мөнгө хөрөнгө чинь үр дүнгүй байна гээд одоо ингээд шал өөр арга хэмжээ авах нөхцөл байдалд хүрчихсэн.

Тариаланчид гурилын үйлдвэртэйгээ нөгөө төр нь бараг байлдах гээд байгаа юм биш үү.

Хэрвээ үнэхээр энд чинь зөв бодлого байсан юм бол бид тариаланчдаа хүнд байдалд байлгаж байна шүү дээ. Нэг талаас улаан буудайгаа экспортлохыг нь хорьчихож байгаа юм. Тэгснээ “Тариалан эрхлэлтийг дэмжих сан”-гаас үнийг нь ингээд доогуур тавьчихаж байгаа юм.

Тэгээд та нар сайхан амьдраарай, тариалангаа хөгжүүлээрэй гээд хаячхаж байгаа юм.

Ийм бодлогыг Та нар хэрэгжүүлээд.../минут дуусав/

Ц.Цэрэнпунцаг: Ч.Ундрам гишүүн ерөнхийдөө санал хэллээ. Тийм ээ.

Уг нь Хөдөө аж ахуйн яамнаас хариулж байдаг юм даа. Та тэгээд нэмэлт асууя. Ч.Хүрэлбаатар сайд хариулъя.

Ч.Хүрэлбаатар: Хэдүүлээ энд янз бүрийн эмоцигүй хариулцгаамаар байна. Асуултаа ч гэсэн бие бие рүүгээ дайрахгүйгээр тайван хариулмаар байх юм.

Хөдөө аж ахуйн салбар яах вэ, алдаа дутагдалтай юм зөндөө бий.

Гэхдээ бид тодорхой зүйлийг хэлмээр байна. Малаас гардаг бүтээгдэхүүн гэвэл арьс, ширнээс гадна “мах” байна, “ноолуур” байна.

Махны экспорт 2023 онд **312 сая долларт хүрсэн**. Энэ Монголын хувьд түүхэнд байгаагүй экспортын хэмжээ.

2022 оныг би сайн санахгүй байна. 58 сая доллар байсан уу. Тэр хавьцаа байсан санагдаж байна. 60-аад сая долларт.

Тэгэхээр **60 сая доллар** байсан зүйл **320 сая доллар** гэдэг бас өөрчлөлт шүү.

Үүнийгээ бид өөрсдийгөө дутуу үнэлдэг ийм баймааргүй байгаа юм.

Хатуу шүүмжлэлтэй үг хэлмээр байгаа үе байдаг. Гэхдээ хэдүүлээ бодит байдлаас салж худал зүйлүүдийг энэ микрофон дээр ярих боломжгүй.

Ноолуур байна. Ноолуур хуучин зөвхөн үйлдвэрийн аргаар самнасан ноолуурыг гаргадаг болно гэдгийг Засгийн газар дээр ярьж байгаад үүнийг нь хугацааг хойшлуулсан. Дахиад ч хойшлуулах ёстой гэж ойлгож байгаа.

Ноолуурын экспорт сайн байж ноолуурын үнэ өнгөрсөн жил өндөр гарсан. Арьс, ширний экспорт байгаа. Тас хааж байгаад арьс ширийг Монголдоо хөгжүүлнэ гэдэг ийм бодлогыг “Женко Баттулга” гэдэг хүн Хөдөө аж ахуйн сайд байхад, Норовын Алтанхуягийг Ерөнхий сайд байхад гаргасан. 2013 онд.

Түүнээс хойш 70 мянгад хүрч байсан, 5 мянгад хүрч байсан, 10 мянгад хүрч байсан тэр малын гаралтай төрөл бүрийн арьс, ширнүүдийн үнэ хог дээр хаягдахдаа хүрсэн.

Тэгээд үүнийг өөрчлөөд явж байгаа. Гэхдээ 10 жил хаагдчихсан байсан энэ салбарын юм экспортод гарахад тодорхой хугацаа ордог юм байна.

Тэгээд тууштай бодлого байх ёстой гэдгийг би энд онцолж хэлмээр байна.

Зуд болж байгаа учраас гээд хөдөө аж ахуйн салбараа хэдүүлээ бүгдийг нь харлуулаад байх шаардлага байхгүй. Бие биеэсээ хүрсэн үр дүнгээ ичээд байх шаардлага байхгүй. Нэгэнт хүрчихсэн үр дүн байгаа бол тэрийгээ бид ичихгүйгээр тэр 70 гэнэ үү, 80 гэнэ үү, 90 гэнэ үү тэр хувиа бичээд явах ёстой шүү дээ.

Тийм учраас бид юу гэдэг юм чанга асуулаа гээд ямар чанга хариулттай нь биш. Хэдүүлээ энэ дээр нэлээд бас сайн бодож үзмээр байгаа юм.

Арьс ширний хувьд гэвэл бага хэмжээгээр ч гэсэн хилээр гараад эхэлчихсэн байна лээ шүү. Бага хэмжээгээрээ ч гэсэн.

Гэхдээ энэ бол тууштай байж гарна гэдгийг би энд онцолж хэлмээр байна.

Газар тариалантай холбоотой зүйлүүдийг Х.Болорчулуун өөрөө хариулна байх.

Ц.Цэрэнпунцаг: Ч.Ундрам гишүүн нэмэлт асуултаа асууя. Хариулт дээр гүйцээгээд Х.Болорчулуун сайд хариул даа.

Нэмэлт асуулт. Ч.Ундрам гишүүн.

Ч.Ундрам: Энэ газар тариалангийн салбар өнөөдөр дампуурах уу, орших уу, эс орших уу гэдэг дээр л ирэх гэж байна.

Одоо энэ Засгийн газрын оруулж ирж байгаа гурилын импортын татварыг тэглэх, тэгээд хэмжээгүйгээр оруулж ирэх энэ зөвшөөрөл орж ирэх гэж байна.

Тэгээд үүний цаана хамгийн гол нь өчнөөн зуун манай тариаланчид байгаа байхгүй юу. Энэ тариаланчид чинь улаан буудайгаа экспортлох эрх байхгүй. Эндээ заавал дотроо зар гэж байгаа юм.

Тэгээд хамаг гурилыг нь оруулаад ирэхээр чинь хэн тариа будааг нь авах юм бэ?

Тэгээд нөгөө талаас нөгөө бордоо, ургамал хамгааллын бодис, үрийн будаа нь болохоор тусгай зөвшөөрөлтэй,

татвартай, өчнөөн үнэтэй орж ирж байдаг.

Тэгэхээр тариаланчдаа бид харж, хамгаалах хэрэгтэй байна. Ганцхан гурилын үйлдвэртэй ярилцах биш, бас цаана нь тариаланчид гэдэг энэ үндсэн бүтээгдэхүүнээ хэдэн үйлдвэрт чинь зардаг ийм хүмүүс.../минут дуусав/

Ц.Цэрэнпунцаг: Х.Болорчулуун сайд хариулъя.

Х.Болорчулуун: Ч.Ундрам гишүүний асуултад хариулъя.

Ч.Ундрам гишүүн газар тариалангийн талаар асууж байна. Үнэхээр газар тариалан гэдэг улс орны хөгжлийн үндэс байдаг.

Тийм учраас аливаа улс орон газар тариалангаа дандаа төрийн бодлогоор дэмжиж ажилладаг. Манайхаас илүү уур амьсгалын хувьд тааламжтай, цөөхөн улиралтай улс орнууд ч гэсэн.

Учир нь газар тариалан бүх юмны үндэс. Газар тариалан байж мал аж ахуй туслах аж ахуй байдаг. Газар тариалан байж хөнгөн хүнсний үйлдвэр хөгжиж байдаг.

Тийм учраас аливаа улс орон төрийн бодлогоор дэмждэг.

Манай улс ч гэсэн хуучин нийгмийн үед дээд тал нь бараг сая тонн үр тариа хурааж авч байсан.

90-ээд оноос хойш газар тариалан үндсэндээ бутарсан. Харин **“Атрын-III”** дахь аян эхлүүлж байж, 10-аад жилийн өмнө С.Баяр Ерөнхий сайд байхад.../минут дуусав/

Н.Энхболд: Х.Болорчулуун сайдад 1 минут нэмээд өгчих. Тийм.

Х.Болорчулуун: Ялангуяа сая Ч.Ундрам гишүүн санаа зовж хэлж байна л даа.

Энэ баахан гурил оруулж ирэх нь. Ингэхээр газар тариалан давхар ингэж уналтад орно гэдгийг хэлж байна.

Яах вэ, манай Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн яам гурилын үнийг тодорхой хэмжээний интервенц хийе гээд 25 мянган тонн улаан буудайг тодорхой хугацаагаар оруулж ирэхээр оруулсан юм.

Өчигдөр Байнгын хороон дээр бас хэмжээгүй, хугацаагүй оруулах асуудал бас нэлээн хүчтэй яригдлаа. Тэгэхдээ Их Хурал дээр эцсийн байдлаар шийд гарна гэдгийг хэлэх байна.

Тэгэхээр мэдээж хугацаагүй, хэмжээгүй оруулахад энэ стратегийн хүнс болсон гурил, улаан буудай хоёулаа стратегийн хүнс. Үүний цаашдын ирээдүйд нөлөөлөх нь гарцаагүй.

Тэгэхдээ Оросын Холбооны Улс бүх юм ганцхан гурил, будаа.../минут дуусав/

Н.Энхболд: Б.Баттөмөр гишүүн.

Б.Баттөмөр: Ер нь маш чухал 3 бодлогын баримт бичгийн хэрэгжилт орж ирж байна л даа.

Үүнийг ийм богино хугацаанд хэлэлцээд яах вэ биш, нэлээн ултай суурьтай сайн үүнийг яримаар байгаа юм л даа.

Тэгээд энэ тоо энэ тэрийн хувьд зөрүүтэй янз бүрийн юмнууд зөндөө л байна. Энд нэг харагдаж байгаа юм юу гэхээр энэ бодлогын хэрэгжилтийг яам болгоноор гаргасан юм.

Хамгийн сайн ажилласан нь манай Хөгжлийн яам 97.5 хувь, Сангийн яам, Гадаад хэргийн яам 95.0 хувь юм байна.

Тааруухан ажилласан нь Зам, тээврийн яам 60.5 хувь, Эрүүл мэндийн яам 43.5 хувь гэж Засгийн газар өөрөө гаргасан байна.

Үүнтэй санал нийлэхгүй хүмүүс байвал Засгийн газрын оруулж ирсэн материал, энэ 7 дугаар хуудсанд байгаа. Үүнийг үзэцгээгээрэй гэж.

Энэ Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн хуулийн дагуу хөгжлийн төлөвлөгөөг жил болгон баталдаг.

Харамсалтай нь 2023 оны төсөв хөгжлийн бодлоготойгоо зарим зүйлүүд нь хаягдаад явчихсан.

156 зүйл, заалттай бодлого төлөвлөсөн.

123 нь төсөвт суугаад, 33 нь тусгагдаагүй ийм болчихсон байна.

Эдийн засгийн бодлогын арга хэмжээг төсвийн ерөнхийлөн захирагч нар 79.5 хувь гэсэн. Үндэсний аудитын газар 66 гэсэн. 12.7 хувийн зөрүүтэй орж ирж байна.

2020-2024 оны Засгийн газрын мөрийн хөтөлбөрт 1046 асуудал төлөвлөгдсөн. Үүнээс эдийн засгийн

холбогдолтой 391 арга хэмжээ төлөвлөгдсөнөөс 115 арга хэмжээ нь эрчимжүүлэх шаардлагатай, үр дүнгүй 69 гээд. Ингээд биелэлт нь 59 хувь байгаа байхгүй юу.

Ер нь хийх гэж байгаа, төлөвлөж байгаа ажил маань эдийн засгаараа баталгаажих ёстой. Манай хийж байгаа ажил яагаад ийм үр дүнгүй байна гэхээр *эдийн засгийн баталгаа байдаггүй, мөнгө төгрөг нь байдаггүй*, тодорхой сайн *санхүүжилтийг хийж чаддаггүй*. Үүнээс болдог.

Тийм учраас эдийн засгийн арга хэмжээний биелэлт 59 хувь гэж Үндэсний аудитын газар тодорхойлсон байна.

Тэгээд 2023 онд бас томоохон өсөлтүүд гарсан. Энэ бол яах вэ, нүүрстэй холбоотой, тэрний тээвэртэй холбоотой эдийн засгийн өсөлт 6.9 хувь. Үнийн өсөлтийн хурд.

Одоо инфляц гэж манайхан хэлдэг 7.9. Өнгөрсөн жилийн 12.3 дээр нэмэх нь 7.9 шүү.

Ингээд үзэх юм бол 2 жилийн хугацаанд 20 хувиар өссөн байгаа. Төлбөрийн болон төсвийн тэнцлүүд ашигтай гарсан. Сайн үзүүлэлтүүд гарсан.

Тэгэхээр надад хэд хэдэн асуудал байна. Аливаа асуудал яах вэ, **“Тооноос чанарт, хэлбэрээс агуулга”** гэж бид ярьдаг шүү дээ. Тийм ээ.

Тэгэхээр нэгдүгээр асуулт энэ ажлын байр ер нь хэдээр нэмэгдэж байгаа юм?

Өнөөдөр 2023 оны статистикаар **2.6 сая хүн** ямар нэгэн **тэтгэвэр, тэтгэмж авч байна.**

Хөдөлмөрийн зах зээл 300 мянган хүнээр дутуу байна гэсэн нэг ийм статистик гарчихсан байсан.

Хэчнээн үнээр нэмэгдсэн бэ? Энэ 4 жилийн хугацаанд, 2023 онд.

Дараагийн асуудал. Энэ ядуурал. Нөгөө 28 дээр нэмэх нь 15 хувь. Ядуурал хэдэн хувиар буурсан бэ? Өрхийн орлого яаж нэмэгдсэн бэ?

Өнгөрсөн 4 жилийн хугацаанд яаж нэмэгдэв? 2023 онд өрхийн орлого яаж нэмэгдэв? Нөгөө **“дундаж давхарга”** гэж би ярьдаг. Дундаж давхаргын хэмжээ яаж нэмэгдсэн бэ? Тоо хэлээч?

Хамгийн сүүлд энэ нэмүү өртөг шингээсэн, тэр уур уурхайн бүтээгдэхүүний боловсруулалтын түвшнийг нэмэгдүүлнэ гэж их том.../минут дуусав/

Н.Энхболд: Ч.Хүрэлбаатар сайд. Ажлын байр, ядуурал, дундаж давхарга. Нэмэх хүн байвал бэлдэж байгаарай.

Ч.Хүрэлбаатар: Б.Баттөмөр гишүүний асуултад хариулъя.

Үнэхээр жилийн төлөвлөгөө баталсан боловч 20, 30-аад арга хэмжээний төсөв мөнгийг нь төсөв дээр суугаагүй.

Тийм учраас гүйцэтгэл нь байхгүй гарч байгааг Та бүгд ойлгож хандаарай. Гэхдээ бид байхгүй байна гээд орхихгүй байгаа. Болж өгвөл зээл, тусламжийг

оруулаад хэрэгжүүлчих санаатай зүтгэж байгаа гэдгийг хэлье.

Ер нь бодит орлогыг ярихын өмнө энэ эдийн засаг дээр гарсан өөрчлөлтийг би нэг товчхон дурдчихмаар байгаа юм.

Яагаад вэ гэхээр бид 2022 онд баталсан жилийн төлөвлөгөөг бид өнөөдөр хэрэгжилтийг нь ярьж байгаа юм. 2022 онд манайх чинь валютын нөөц нь 2.5 тэрбумтай, 2900 байсан төгрөг нь 3560 хүрчихсэн, нөөц нь 2.4, 2.5 тэрбумтай. Валютын ханш нь өдөрт шууд 6 төгрөгөөр унаж байсан. Ийм байсан.

Одоо эргээд үзэхэд эдийн засгийн өсөлт нь 7 хувьтай, валютын нөөц нь 5.1 орчим тэрбум доллартой, инфляц 7 хувьтай ийм болчихсон байж байгаа.

Гэхдээ энэ тийм хэлэхэд их амар байгаа боловч амаргүй арга хэмжээнүүдийн үр дүнд хүрсэн.

Биржийн худалдаагаар **80 доллароор зарж байсан нүүрсийг 180 доллароор зардаг болсон.** 80 доллароор зарж байсан зүйлийг 180 доллароор зарахаар Монгол Улсын валютын нөөц нэмэгдэж байгаа.

Энэ бол тийм амар арга хэмжээнүүд биш. Асар их эсэргүүцэлтэй. Нүүрсний хулгайтай гар бие оролцсон хүмүүс жадлан эсэргүүцдэг. Энэ ажлыг хариуцаж байгаа хүмүүс рүү дайрах мэтийн ийм амаргүй юман дотор явсан. Гэхдээ эдийн засагтаа эерэг сайн үр дүнгүүдийг эдгээр арга хэмжээ авсан.

Үүнээс гадна энэ чинь зүгээр биржээр юмаа зарчихаас гадна нүүрсний экспортын гэрээ, тээврийн гэрээ болгоныг бүгдийг нь гаалийн татварын

цахим системд бүртгэж, зөвхөн бүртгэлтэй гэрээнүүдийг гаргадаг болсон.

Шууд гэрээ байгуулчихсан эрдэс баялгуудыг хилээр гаргахгүй байгаа шүү дээ. Зөвхөн биржээр арилжаалсан гэдгээр тэр холбогдох зохицуулалтуудыг хийсэн учраас ийм үр дүнгүүд гарсан байгаа гэдгээ хэлье.

Тэгээд бодит өрхийн орлогын тухай асууж байгаа. 2003 оны эхний хагас хүртэл Монголын ард иргэдийн бодит орлого буурсан. 2023 оны эхний хагас хүртэл. 2023 оны эхний хагаст 1 хувиар өссөн. 1 хувиар. Харин 2023 оны эцсийн байдлаар ард иргэдийн бодит орлого 11.6 хувиар өссөн байгаа.

Өөрөөр хэлбэл энэ эдийн засагт гарсан эерэг зүйлүүд, эдийн засгийн тэр унаад байсан зүйлүүд нь дээшээ сайжирч эдийн засаг тогтворжсон учраас өрхийн бодит орлого өссөн байгаа гэдгийг би энд онцолж хэлмээр байна.

Гэхдээ энэ бол зөвхөн сүүлийн хагас жилд гарч ирсэн ийм үзүүлэлтүүд. Үүнийгээ бид баталгаажуулж тогтвортой байлгах тал дээр нь онцгой анхаарч байгаа.

Энэ жилийн хувьд ч мөн ялгаагүй. Экспортыг аваад үзэх юм бол өнгөрсөн оны мөн үетэйгээ харьцуулахад нэлээд гайгүй сайн явж байгаа гэдгийг би хэлмээр байна.

Яг дундаж давхаргын тоо, ажилгүйдлийн тоо хэмжээг яг хариуцсан хүмүүс нь маш тодорхой хариулмаар байгаа юм. Бөөрөнхийлөөд, энд тэндээс янз бүрийн юм уншаад байхгүйгээр яг асуулгад тодорхой тодорхой тоогоор нь хариулчихвал их зүгээр байна. Зарим

зүйлийг хэтэрхий тойруулж байгаа нь гишүүдийг бухимдуулахад хүргээд байна шүү гэдгийг би энд яамныханд хэлье.

Н.Энхболд: Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яам. Боллоцоо байвал яг тэр ажлын байр хэдээр нэмэгдсэн юм, **“дундаж давхарга”** яг хэдэн хувиар нэмэгдсэн юм уу, хасагдсан юм уу гэдэг дээр нэг тайлбарла. Ядуурлын түвшин.

Түрүүн хоёр, гурван тоо хэлж байсан. Тэрийгээ давтаад юм уу, эсвэл тодруулаад хэлээдэх. 1 дүгээр микрофон. Албан тушаал, нэрээ хэлээд.

Б.Алтантулга: Б.Алтантулга Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яам Хөдөлмөр эрхлэлт, ажлын байрыг дэмжих хэлтсийн дарга.

Цар тахлын дараа хөдөлмөрийн зах зээлийн үзүүлэлтүүд сайжирч байгаа. Ялангуяа энэ ажилгүйдлийн түвшин байна.

Ажилгүйдлийн түвшин цар тахлын өмнө **7.8** хувьтай байсан бол одоо 2023 оны 4 дүгээр улирлын байдлаар **3.9** хувьтай болж буурсан байгаа.

Эерэг үзүүлэлт нь ажиллагчдын буюу цалин хөлстэй ажил хөдөлмөр эрхэлж байгаа хүмүүсийн тоо 2023 оны 4 дүгээр улирлын байдлаар **1 сая 200** мянга болж 50 орчим мянган иргэнээр нэмэгдсэн байгаа.

“Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сан”-гаас хүн амын бүлгүүдийн онцлог хэрэгцээнд нийцсэн хөтөлбөр, арга хэмжээг авч хэрэгжүүлж байгаа.

Энэ хүрээнд 2020-2023 оны хугацаанд давхардсан тоогоор 213 мянга орчим иргэн хамрагдсан байгаа. Үүний үр дүнд **118 мянган ажлын байр бий болж хадгалагдсан.** Үүний

- **63.7** хувь нь **түр ажлын байр**
- **18.0** хувь нь **байнгын ажлын байр**
- **18.0** хувь нь **цагийн ажлын байр**ууд байгаа.

Н.Энхболд: 1 дүгээр микрофон нэмж хариул.

Б.Алтантулга: -

- **Өрхийн орлого 2019 онд сая 343 мянган төгрөг байсан бол 2023 онд сая 865 мянган төгрөг,**
- **Дундаж цалин 2019 онд сая 125 мянган төгрөг байсан бол 2023 онд 2 сая 235 мянган төгрөг болж тус тус нэмэгдсэн байгаа.**

Ядуурлын түвшин 2 жил тутам Үндэсний статистикийн хорооноос зарладаг.

2020 онд 27.8 хувь байсан бол хамгийн сүүлд зарласан мэдээгээр 27.1 хувь болж буурсан байгаа.

Н.Энхболд: “Дундаж давхарга” дээр хэлэх тоо байна уу? Б.Баттөмөр гишүүн 1 минут.

Б.Баттөмөр: Асуултад хариулт авч чадахгүй байна.

Энэ улс орны чинь хамгийн гол үзүүлэлт бол **“дундаж давхарга”**-ын тоо л байнга өсөж байх ёстой шүү дээ. Гэтэл байхгүй.

Тэр ажлын байр, **хөдөлмөрийн зах зээл 300 мянган хүнээр дутуу байна** гээд Статистикийн байгууллага гаргачхаад байна шүү дээ.

Тэгээд та нар болохоор түр ажлын байр гээд янз бүрийн л юм яриад байх юм даа. Ажилдаа орж ярь л даа, та нар.

Эдийн засагт тоон өөрчлөлт гарч байгаа боловч хүн амын амьдралд өөрчлөлт гарахгүй байна шүү дээ. Ядуурал 0.6 хувиар буурсан л гэж байна. Мэдэхгүй. Тэрийг би хэлж мэдэхгүй байна. Ядуураад байгаа шүү дээ. Гол нь.

Ялангуяа цас зудны дараагаараа хүмүүсийн амьдралд маш их том өөрчлөлтүүд гарна.

Тэгээд бодлогын юмнуудаа ярихгүй тойруулаад л, нэг их зузаан зузаан юм авчирна. Хоорондоо зөрүүтэй. Асууна шүү. Чуулган дээр. Маргааш. Тэр дундаж давхаргын тоо.../минут дуусав/

Н.Энхболд: Бэлдэж байгаарай. Тодорхой хариултууд бэлдсэн байгаарай.

Т.Энхтүвшин гишүүн асууя.

Т.Энхтүвшин: Баярлалаа. Би аймаг орон нутагтай холбоотой л хоёр, гурван зүйлийг асууя гэж бодсон юм.

Нэгдүгээр асуудал. Цаашдаа сэргээгдэх эрчим хүчийг ер нь дэмжих юм уу, дэмжихгүй юм уу гэдэг дээр нэг хариулт авмаар байна.

Манай үйл ажиллагааны төлөвлөгөөний **3.5.6** дээр “*сэргээгдэх эрчим хүчний үйлдвэрлэлийн зохистой харьцаагаар хөгжүүлж, ялангуяа хүлэмжийн хийг бууруулах, ногоон*

үйлдвэрлэлийн төслүүдийг нэмэгдүүлнэ” гээд ийм заалт байж байгаа юм. Ийм заалтууд байж байгаа.

Тэгээд Дорноговь аймгийн Эрдэнэ сум дээр 15 мегаваттын нарны цахилгаан станц баригдаад дууссан. Хөдөө аж ахуйн банкаар “Ногоон зээл”-ээр баригдаад дууссан. Монголын үндэсний компани бариад дууссан.

Эрчим хүчний зохицуулах зөвлөлөөс ажил эхлэх зөвшөөрлүүдээ авсан. Тэгээд харамсалтай нь Улсын комисс ажилладаггүй. Дээр нь энэ тайлан дээр ганц ч тэр компанийн тухай үг, өгүүлбэр алга байна.

Энэ дээр ямар өгүүлбэр байна гэхээр нөгөө Азийн хөгжлийн банкны дэмжлэгтэйгээр баригдсан Говь-Алтай аймаг, Завхан аймагт баригдсан сэргээгдэх эрчим хүчүүдийг л бичсэн байна.

Яагаад үндэсний компанийн барьсан сэргээгдэх эрчим хүчийг Улсын комисс ажиллуулахгүй байгаа юм бэ? Яагаад тэрийг ашиглалтад авахгүй байгаа юм? Яагаад тэр үндэсний компанийн хийсэн юмыг энэ төлөвлөгөө дээр оруулахгүй байгаа юм бэ?

Ер нь цаашдаа энэ үндэсний компаниуд, гадна дотнын компаниуд, хөрөнгө оруулагч нар орж ирээд энэ сэргээгдэх эрчим хүчийг барьж болох юм уу, болохгүй юм уу?

Монгол Улсын Ерөнхий сайдын яриад байгаа зүйл байгаа. Монгол Улсын Ерөнхийлөгч бас яриад л байж байгаа шүү дээ.

Монгол Улсын энэ нар, сархины эрчим хүчийг л бид ашигламаар байна. Дотоодынхоо хэрэгцээг хангамаар байна. Гадагшаагаа экспортломоор байна гэдэг асуудлыг л яриад байгаа шүү дээ.

Яагаад энэ асуудлыг энэ төлөвлөгөө дээр. Нэгэнт баригдаад дууссан. Энэ үндэсний компанийн цахилгаан станцыг яагаад бичиж болсонгүй вэ? Тэгсэн бол энэ хувь, хэмжээ чинь нэмэгдэх байсан юм биш үү. Энэ тал дээр нэг хариулт хэлж өгөөч ээ.

Хоёр дахь асуудал. “Орхон-Онги”, “Хэрлэн-Тооно” төслийн техник, эдийн засгийн үндэслэл, зураг төслийг боловсруулаад төслийн байгууламжийн ажлыг эхлүүлнэ гээд. Энэ одоо 2024 онд техник, эдийн засгийн үнэлгээ, ажлын зураг.

Ингээд Хэрлэнгээс ус татах ажил, Орхоныг татах ажлууд эхлээд явж байх ёстойгоор бид үйл ажиллагааных нь төлөвлөгөөг бид хийсэн.

Харамсалтай нь “Хэрлэн-Тооно” төслийн техник, эдийн засгийн үнэлгээ хийгдээгүй. Энэ яагаад хийгдээгүй вэ?

Хоёр дахь асуудал. Бид энэ “Орхон-Онги” голын техник, эдийн засгийн үнэлгээ хийгдсэн боловч ажил нь явагдаагүй. Явагдаагүй байж байгаа шүү дээ.

Тэгэхээр энэ бол яг үйл ажиллагааны төлөвлөгөөний дагуу хийгдээд явж байх ёстой. Хийгдээд.

Энэ дээр манай Байгаль орчны яам үнэхээр хариуцлагагүй, аягүй хайхрамжгүй хандсан. Үүнийг 4 жилийн

хугацаанд энэ говийн бүсээс сонгогдсон гишүүд байнга л ярьсан.

Бид уул уурхайн бүтээгдэхүүнээ баяжуулаад, боловсруулаад гаргая, энэ тэтгэврээ нэмье, цалингаа нэмэгдүүлье, өндөр ашиг олж гээд л байнга л ярьсан шүү дээ.

Усны асуудлаа шийдээгүй. Тэгээд говьд маш том баяжуулах үйлдвэрүүд ашиглалтад орж байна.

Монгол Улсын энэ том мега төслүүдийг эрэмбэлэх юм бол хамгийн нэгдүгээр асуудал энэ усны асуудал байсан байхгүй юу. Усны асуудал.

Одоо говьд цөлжилт явагдаж байна, гүний ус доошилж байна гээд. Тэгээд Байгаль орчны яам энэ дээр цаашдаа яг ямар арга хэмжээ явж байгаа юм? Яагаад үүнийг ийм өндөр хувьтай, 60 хувьтай ингээд тавьчихав. Би бол энэ 60 хувь биш энэ 30 хувьтай байх ёстой гэж өөрөө бодож энэ тайланг уншаад сууж байна.

Тийм учраас энэ 60 хувиа яаж гаргаж тавьсан юм? Энэ ажил эхэлсэн юм уу, эхлээгүй юм уу? Энэ мөнгө төгрөг нь гадна дотнын зээл, тусламжаар л.../минут дуусав/

Н.Энхболд: Сэргээгдэх эрчим хүч. Н.Тавинбэх дарга.

Тэр үндсэн компанийг яагаад юм хийчихсэн, юм барьчихсан байхад нь бүртгэж авахгүй байгаа юм бэ? Тайлан, дансандаа яагаад оруулдаггүй юм бэ?

Ер нь цаашдаа дэмжих юм уу, дэмжихгүй юм уу? Хариулья. 1 дүгээр микрофон.

Н.Тавинбэх: Т.Энхтүвшин гишүүний асуултад хариулья.

Тийм. Монгол Улсын хэмжээнд сэргээгдэх эрчим хүчний эх үүсвэрээ ашиглана. Цаашдаа.

Тэгэхдээ бидэнд хүндрэл байгаа. Ямар хүндрэл байна гэхээр зэрэг одоо байгаа манай эх үүсвэрүүдийн бүтцээр нь авч үзвэл 90 гаруй хувь нь нүүрсээр ажилладаг технологитой эх үүсвэрүүд байгаа.

Энэ технологитой эх үүсвэрүүд нар, салхины сэргээгдэх эрчим хүчний эх үүсвэр, тэр дотроо тогтвортой үйлдвэрлэл явуулдаггүй нар, салхины эх үүсвэрүүдтэй зохицож ажиллаж чаддаггүй ийм онцлогтой.

Цаашид бид дэлхий нийтийн жишгийн дагуу сэргээгдэх эрчим хүчний эх үүсвэрээ ашиглана. Сэргээгдэх эрчим хүчний эх үүсвэрүүдийн үйлдвэрлэлийн хэмжээг нэмэгдүүлнэ. Гэхдээ бид бэлтгэл ажлаа хангах ёстой юм.

Өөрөөр хэлбэл бид эх үүсвэрүүдийнхээ төрлийг хувьсах сэргээгдэх эрчим хүчний эх үүсвэрүүдтэй зохицож ажилладаг тийм төрлүүдээр нэмэгдүүлж солонгоруулах учиртай.

Энэ ажлыг бид хангалттай хэмжээнд хийж чадахгүй байгаагаас болоод энэ цаг үед тусгай зөвшөөрөл авсан болоод цаашдаа авах хүсэлтэй хөрөнгө оруулагч нарыг сэргээгдэх эрчим хүчний эх үүсвэрийн хүчин чадал оролцоог нэмэгдүүлж чадахгүй байгаа юм. Хангалттай хэмжээнд.

Тэгээд бид энэ ажлыг төлөвлөж байна, хийж байна. Бид ногоон цэвэр эрчим хүчинд шилжих шилжилтийн стратеги төлөвлөгөөг одоо боловсруулж байна. Олон улсын туршлагаас бид судалж байна.

Ер нь бид анх сэргээгдэх эрчим хүчний эх үүсвэрүүдийг оруулахдаа бас алдсан юмнууд бий. Цаашдаа бид энэ алдаагаа бас давтахгүй байхыг, гаргасан алдаануудаа зарим боломжтойг нь засаж залруулахаар ажиллаж байгаа.

Дорноговь аймгийн хувьд ер нь өнгөрсөн хугацаанд бид чинь Монгол Улсын эрчим хүчний хэрэглээтэй тэнцэх хэмжээнд энэ нар, салхины хүчин чадалтай эх үүсвэрийг барих тусгай зөвшөөрлийг 38 аж ахуйн нэгжид өгчихсөн шүү дээ.

Тэгээд бид одоо 20 орчим хувьтай байна. 13 сэргээгдэх эрчим хүчний эх үүсвэр ажиллаж байна. Тэгээд нийт үйлдвэрлэлийн 20 орчим хувийн хүчин чадалтай тэнцүү байна. Тэгээд үүнийхээ горимын тохируулгыг ч бид хийж чадахгүй байгаа шүү дээ.

Өөрөөр хэлбэл эх үүсвэрээсээ шалтгаалаад сэргээгдэх эрчим хүчний эх үүсвэрүүдийн үйлдвэрлэл, үйлдвэрлэлийн хэмжээ нэмэгдэж, хасагдаж, өөрчлөлт орох үед огт тохируулга хийж чадахгүй. Өндөр үнэтэй импортоор тохируулга хийгээд байж байгаад л бид хамгийн том технологийн хүндрэл байгаа юм гэдгийг хэлье.

Дорноговь аймагт баригдсан 15 мегаваттын нарны станц миний түрүүний хэлдэг 38 аж ахуйн нэгжийн нэг нь. Бид хөрөнгө оруулалтаар ажлаа хийчихсэн учраас техникийн комисс ажиллачихсан.

Одоо Улсын комисс удахгүй техникийн комиссын өгсөн үүрэг даалгаврын биелэлтийг хангуулаад залгана.

Нэгэнт гэрээ. Хэдийгээр алдаа оноотой ч гэсэн гэрээ байгуулчихсан учраас бид гэрээнийхээ үүргийг биелүүлж өндөр үнээр эрчим хүч худалдаж авч төлбөрөө барагдуулна.

Н.Энхболд: Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яам. С.Цогтгэрэл Төрийн нарийн бичгийн дарга микрофон дээр очоод “Орхон-Онги”, “Хэрлэн-Тооно”. Энэ асуудлуудаар хариу өгнө.

С.Цогтгэрэл: Т.Энхтүвшин гишүүний асуултад хариулья.

Монгол Улсыг хөгжүүлэх таван жилийн төлөвлөгөө болон улсын хөгжлийн нэг жилийн төлөвлөгөөнд “Орхон-Онги”, ер нь “Хөх морь” төсөл гэж байгаа. “Орхон-Онги”, “Хэрлэн-Тооно” төслийг хэрэгжүүлэх ёстой гээд.

Үүний үнэлгээ нь 60 хувьтай гэж үнэлээгүй. 30 хувьтай гэж үнэлсэн байгаа.

Яг Т.Энхтүвшин гишүүний хэлж байгаагаар бас тодорхой ажлууд хийгдсэн ч яг үндсэн ажлууд нь хийгдээгүй байгаа.

Тэгээд энэ дээр хоёр том үндсэн шалтгаан байгаа.

Нэгдүгээрт нь, төсөв, мөнгөний асуудал энэ дээр яригдана. Нэлээдгүй хэмжээний хөрөнгө мөнгө шаардлагатай ажил.

Хоёрдугаарт нь, энэ дээр хилийн усны хэлэлцээрийн асуудал бас хөндөгддөг. Бүгдээрээ гадагшаа урсцацтай

гол учраас энэ дээр хөрш хөрш орнуудтайгаа ярилцах асуудал байдаг.

Өнгөрсөн 2023 онд манай Усны агентлаг Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яам бас хөрш орнуудтайгаа хилийн усны хэлэлцээрийн асуудлаар нэлээдгүй зүйлийг ярилцсан. Урагштай явж байгаа.

Бид энэ дээр цаашдаа ер нь дотоодын урсацтай голууд дээрээ түшиглэсэн усны нөөцийг сайжруулах ийм төсөл, арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлэхээр бас төлөвлөөд ажиллаж байгаа.

Н.Энхболд: Т.Энхтүвшин гишүүн тодруулъя. Микрофоныг өгөөрэй.

Т.Энхтүвшин: Н.Тавинбэх сайд ээ, та Засгийн газрын үйл ажиллагааны мөрийн хөтөлбөрийн тайлан дээрээ уг нь Дорноговь аймгийн 15 мегаваттын цахилгаан станцаа оруулаад бичсэн бол энэ 54.0 хувь биш, 70.0 хувьтай гарах бололцоо боломж байна. 70.0 хувьтай. Танайх анхнаасаа ажил эхлэх зөвшөөрлийг нь өгөөд техникийн комисс нь ажиллачихсан байна шүү дээ.

Тэгэхээр одоо **“ашиглалтад оруулна”** гээд биччих юм. Энэ 54.0 хувь чинь 70.0 хувь болох бололцоо боломж байна.

Тийм учраас үүнийгээ бас оруулж бичих нь зөв байх гэж хэлмээр байна.

Байгаль орчны яам ч гэсэн тэр **“Орхон-Онги”** техник, эдийн засгийн үнэлгээ хийгдчихсэн байгаа шүү. Та хэд 70 тэрбум төгрөгийн асуудал шийдэх юм бол энэ **“Орхон-Онги”** төслийн асуудал, усны урсгалыг нэмэгдүүлэх асуудал

шийдэгдээд явах бүрэн бололцоо боломж нь нээгдчихсэн. Техник, эдийн засгийн үнэлгээ нь хийгдчихсэн. 1.5 тэрбум төгрөгөөр.

Тэгээд энэ ажлуудаа л хийгээд яв л даа. Мөнгийг нь шийд л дээ. Их хэмжээний мөнгө биш шүү дээ.

Н.Энхболд: Н.Тавинбэх. Дараа нь С.Цогтгэрэл бэлдэж байгаарай. Тэр **“Орхон-Онги”**-ийн асуудал дээр.

Тэр чинь хилийн усны хэлэлцээртэй хамаагүй голууд шүү дээ. Тийм. 1 номер.

Н.Тавинбэх: Бид хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтаар баригдах сэргээгдэх эрчим хүчний эх үүсвэрүүдийг Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөр болоод хөгжлийн хөтөлбөрт тусгаагүй.

Тийм учраас тусгаагүй ажлын гүйцэтгэлийг оруулаагүй. Зүгээр засаг өөрөө барих сэргээгдэх эрчим хүчний эх үүсвэрүүдийн төслүүдийг бид Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөрт оруулсан. Тэр хөтөлбөрийнхөө гүйцэтгэлийг л наана чинь оруулж өгсөн байгаа.

Н.Энхболд: С.Цогтгэрэл дарга. 1 дүгээр микрофон.

С.Цогтгэрэл: **“Орхон-Онги”** төслийн хувьд техник, эдийн засгийн үндэслэл хийгдсэн байгаа.

Гэхдээ техник, эдийн засгийн үндэслэлийн хувьд тодорхой юмнуудыг тодруулах, сайжруулах шаардлагатай гэдэг ийм мэргэжлийн хүмүүсийн зөвлөгөө байгаа.

Ер нь энэ төслийг бид төр, хувийн хэвшлийн түншлэлээр хэрэгжүүлэх боломжтой гэсэн хувилбарыг бид судалж байгаа.

Хувийн хэвшлийн зүгээс тодорхой саналуудыг бид нарт ирүүлсэн байгаа. Тэгээд олон хувилбартай шийдлүүд байгаа учраас тэндээс сонгоод хэрэгжүүлэх чиглэлээр ажиллана.

Н.Энхболд: 1 минут.
Т.Энхтүвшин гишүүн.

Т.Энхтүвшин: Монгол Улсын Засгийн газрын 2020-2024 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр дээр Монгол Улсад хийгдсэн бүхий л төслүүдийг л бичих ёстой шүү дээ.

Ганцхан Монгол Улсын Засгийн газар төсвийн хөрөнгө оруулалт, орон нутгийн хөрөнгө оруулалтаар хийсэн, гаднын зээл, тусламжаар хийсэн хөрөнгө оруулалтыг бичдэг зүйл биш шүү дээ.

Монгол Улс даяараа л хийсэн төслүүдийг л хийж байж энэ Монгол Улсын Засгийн газрын үйл ажиллагааны мөрийн хөтөлбөрийн л биелэлт гарна шүү дээ.

Тэгэхээр энэ дээрээ нэмээд бичих нь зөв шүү. Тэгж явцуу бас ярьж болохгүй шүү.

Н.Энхболд: Баярлалаа.
О.Цогтгэрэл гишүүний микрофоныг өгье.

О.Цогтгэрэл: 2020-2024 оны мөрийн хөтөлбөрийн биелэлтийг ярьж байна л даа.

Яг энэ үнэндээ 2020-2024 биш юм аа. Энэ 2016-2024 оны 8 дахь жилийн мөрийн хөтөлбөрийн биелэлтийг бид ярьж байна гэсэн үг.

Тэгээд л уламжлал ёсоор өөр өөрсдийгөө үнэлсэн. Аудитын газар нь болж байна, бүтэж байна гэсэн нэг ийм үнэлгээ.

Би зүгээр яг тэр тоо, хувь процент биш, яг бодит амьдрал дээр байгаа **хэдэн заалтуудыг, амлалтуудыг, биелэлтүүдийг** л хэлье л дээ.

■ **Зээлийн хүү** сарын 1 хувь болно гэсэн. **Одоо хэдэн хувь байгаа вэ?**

■ Тэр малын арьс, богийн арьс, бодын арьс 10 гаруй сая ширхгийг **боловсруулах үйлдвэр барина гэсэн. Тэр үйлдвэр хаачсан бэ?**

■ Нөгөө 2021 онд ашиглалтад орох ёстой **нефтийн үйлдвэр** одоо сураг нь улам багасаад л байгаа. **Энэ хааччихсан бэ?**

■ **Цэвэрлэх байгууламж хааччихсан бэ?** Улаанбаатарын.

■ Дотоодынхоо эрчим хүчийг бүрэн хангана. Гадагшаагаа экспортлох суурийг тавина гэсэн. 1 киловатт цагаар ч **эрчим хүчний чадал нэмэгдсэнгүй.**

■ 3 мянган километрийг авто зам тавина гэсэн байна. **300 километрийг тавьсан юм уу, үгүй юм уу? Дарханы нэг дутуу зам байгаа.**

■ Баахан татвар нэмэгдэхгүй гэсэн. **Олон татвар нэмэгдсэн.**

■ Ядуурал хоёр дахин бууруулна гэсэн. **Ядуурал хэд хэдээс хэд болсон бэ?**

■ **Агаарын бохирдлыг 2020 онд оны амлалтдаа 80 хувиар бууруулна гэж. 80 хувь гэдэг чинь 5 дахин буурна гэсэн үг. 5 дахин бууруулсан уу?**

■ **Улаанбаатар хот түгжрэлгүй болно гээд тов тодорхой ийм заалт байна. Түгжрэлгүй болсон уу?**

Тэгэхээр энэ дээр тийм хувь процент зүгээр захаас нь аваад ингээд хэлэхэд зөндөө олон зүйлүүдийг ярьж болно л доо. Энэ чинь 8 жилийн амлалт. Одоо 80 хоног дутуу байна. 8 жилийн амлалт 80 хоногт гүйцэх үү.

Тэгэхээр энэ зүйлүүдийг энэ яасан юм, тэр нь яасан юм, яагаад биелээгүй юм гэж цаг барж асуугаад байхад тэр нэгэнт нүдэн дээр байгаа юм харагдаж байгаа, үзэгдэж байгаа, сонсогдож байгаа юмыг, нэгэнт байхгүй амлалтууд, биелээгүй амлалтууд.

Харин ганц хоёр асуулт. Олон улсын байгууллагын дүгнэлт болоод, эд нартай холбоотой ганц хоёр асуулт байна.

Монгол Улсын эдийн засаг өсөж байна гээд байна. Олон арван сая тонн нүүрс зарлаа гээд байдаг. Энэ ядуурал яг яагаад буурдаггүй юм бэ? 27 хувьтай гэж байсан. 27 хувьтай. Энэ бол үндсэндээ дарж гаргасан л тоо шүү дээ.

Гэтэл яг энэ хооронд Монгол Улсын төсөв чинь 5 дахин нэмэгдчихэж. Улсын төсөв 5 дахин, эрх баригчдын төрийн зарцуулдаг мөнгө 5 дахин

нэмэгдчихээд байхад яагаад ер нь ядуурал буурдаггүй юм бол? Энэ яг бодлогын алдаа хаанаа, юундаа байна? Энэ улс төрийн гэхээсээ бид үүндээ бодит яг ямар дүгнэлт хийх ёстой вэ?

Хоёрдугаарт, авлигалын индекс.

Бид Монгол Улс авлигатай тэмцэж байна. Бас тодорхой үр дүнгүүд гарч байна гээд олон нийт дэмжих зүйл ч байдаг.

Гэтэл бодитоороо олон улсын хараат бус байгууллагуудын үнэлгээгээр ингээд жилээс жилд 5, 10 байр ухраад байдаг. Жилээс жилд л 5, 10 байр ухраад байдаг. Энэ байгууллагууд нь буруу үнэлээд байна уу? Манайх бодлогын алдаа, бодлогын дутмагшил олон зүйл байгаад байна уу? Энэ дээр яг ямар үнэлэлт дүгнэлттэй байдаг вэ?

Саяын тэр төрийн өмч 5 дахин өсөөд байдаг. Ард түмний амьдрал сайжрахгүй байна гээд байгаа хоёрын зөрүүг чинь авлига л гэж л үзэхээс өөр аргагүй нэг ийм л нөхцөл байгаад байна шүү дээ.

Гэтэл одоо яг нөгөө авлигал гарч байсан төрийн өмчит аж ахуйн нэгжүүд дээр, уул уурхайн компаниуд дээр яг ямар өөрчлөлт хийх, засаглалын ямар өөрчлөлт хийгдсэн юм, ямар ил тод байдал бий болсон тэнд. Тэр томилгоо, олон зүйлүүд дээр ямар дэвшил гарсан.

Гуравдугаарт, энэ “оюун ухааны дайжилт”, **“brain drain”** гээд нэг асуудал Монгол Улсын хувьд маш тийм эгзэгтэй. Одоо 4.3 нэгж болж.

Яг энэ дээр гол судалгаан дээр, гол эмзэглэм тоо нь Монгол Улсаас гадагшаа

түр хугацаагаар биш бүр хугацаагаар, бүрмөсөн суурьшихаар явж байгаа тэр залуучуудын тоо чинь асар ихэссэн байна гэж энэ судалгаан дээр гарч. Яг энэ нь жишээ нь тэр Пакистан зэрэг иргэний дайн.../минут дуусав/

Н.Энхболд: Шадар сайд
Ч.Хүрэлбаатар.

Ч.Хүрэлбаатар: Эдийн засаг өсөөд байдаг. Тэгээд яагаад ядуурлын хэмжээ нь байрандаа байгаад байгаа вэ гэдэг ийм зүйл ярьж байна.

Яах вэ, Эдийн засаг, хөгжлийн яам 2022 онд байгуулагдсан.

Би 2022 оны 09 сарын 01-нд ажлаа авсан. 2023 онд Монгол Улсын эдийн засаг 7 хувиар өссөн.

Тэгээд эдийн засгууд бүрэн хэмжээгээрээ тогтворжсон.

Энэ ковидын, дайны энэ амаргүй 3 жилийн үр дүнгүүд ард хоцорсон гэж ойлгож болно.

Эдийн засгийн өсөлтийг аваад үзэх юм бол бүгдээрээ тэр цар тахлын өмнөх буюу 2019 оны түвшнээсээ даваад даваад явчихсан байж байгаа. 2023 оны үр дүнгээр.

Гэхдээ бид эдийн засгийн өсөлтийг дотор нь аваад үзэхээр жишээлбэл уул уурхайн салбарын өсөлт манлайлж байгаа.

Уул уурхайн салбар өөрөө тэр их олон хүний үр дүнд, олон хүнд шууд үр дүнгээ өгдөггүй.

Татвараар дамжиж улсын төсвөөр цалин, тэтгэвэр болж очдог ийм агуулгатай ийм зүйл байдаг.

Тэгээд манай яам үзэж байгаад энэ ядууралыг хурдан буулгах, Монгол Улсын хөгжлийг шинэ шатад гаргахаар энэ **“гадаадын хөрөнгө оруулалтыг дэмжих”** гэж үзэж байгаа юм.

Яагаад гэвэл энэ хөрөнгө оруулалт аль болохоор ажлын байрыг их болгодог. Тэр орчин үеийн шинжлэх ухаан, технологи, менежмент, санхүүгийн арга хэрэгсэл гээд бүгдийг нь энэ улсад бага зардлаар оруулж ирэх энэ арга зам.

Гэтэл энэ хуулийг хэлэлцүүлэх үед юу болж байна вэ. Завсарлага авч байна. Саатуулж байна.

2013 онд өөрсдөө хуулиа өөрчлөөд газар эзэмшихсэн тэр эзэмшлээ алдчих байх гэж бодож жадлан эсэргүүцэж байна.

Энэ улсад ямар нэгэн хөрөнгө оруулж ирэхийг үгүйсгэж байна. Шинэ технологи орж ирэхээс айж байна. Зугтааж байна. Үнэхээр яаж улс орон хөгжих юм. Хөгжинө л дөө. Гэхдээ их удаан.

Тэгэхээр эдийн засгийн өсөлт нь өөрөө хүртээмжтэй байхын тулд аль болохоор ажлын байр их бий болгодог, хүртээмжийг нь аль болохоор олон өрх хүртдэг энэ салбарт оруулья гэхээр бүгдээрээ ихэнх нь жадлан эсэргүүцэж байгаа шүү дээ.

Эх орончийн төрд худлаа жүжиг тавина. Тэгсэн мөртөө өөрсдийнх нь орлого нь өсөөд байдаг. Өөрсдийнх нь

зардаг бараа, бүтээгдэхүүний үнэ өсөөд байдаг. Баяжаад байдаг.

Ерөнхийд нь бизнес эрхэлж байгаа орчныг сайжруулъя гэхээр эсэргүүцдэг.

Ийм хүмүүсээс салж байж Монгол Улс хөгжинө. Ядуурал буурна. Энэ хандлагаа өөрчлөхгүй бол үүнийгээ яриад л сууж байна.

Тэгэхээр бид үүнийг ярих биш, өөрсдөө үүнийгээ бий болгомоор байна. Би улс төрчдөдөө хандаж хэлж байгаа юм.

Нийт эрүүл саруул оюун ухаантай Монголын ард түмэндээ хандаж хэлж байгаа юм.

Ажлын байрыг аль болохоор их бий болгодог, бага зардлаар их олон зүйл хийж болдог техник, технологийн шинэ дэвшлийг авчирдаг ийм салбаруудад бид хөрөнгө оруулалтыг татаж хөгжиж байж энэ Монгол Улс хөгжмөөр байна.

Монголын ард түмнийг бас богинохон хугацаанд сайхан амьдруулмаар байна.

Үүнийг жадлан эсэргүүцэж эсэргүүцчихээд тэгээд дараа нь ухаантай юм ярьцгаадгаа ер нь тал талдаа болимоор байна.

Өөрсдийнх нь амьдрал сайн байгаа шүү дээ. Энэ их ярьдаг хүмүүс. Тэрбум тэрбумаар нь захиалга авдаг, хийдэг. Үүнийгээ л больчих хэрэгтэй. Тэгвэл Монгол Улс хөгжинө. Үүнийг харин хаана ч хэлнэ.

Н.Энхболд: О.Цогтгэрэл гишүүн тодруулъя.

О.Цогтгэрэл: Тэгээд саяын таны хариулт чинь нэг тийм ирээдүй цаг дээр л хэлээд байна л даа.

Ирээдүйд хөрөнгө оруулалт орвол ирээдүйд. Яг өнгөрсөн хугацаанд энэ төсөв 5 дахин жишээ нь төрийн зарцуулдаг мөнгө нэмэгдээд байхад яагаад тэр ядуурал буурахгүй, энэ бодлогын хаанаа байгаад байна вэ? Өнгөрсөн хугацааны тоо, өсөлт, тоо баримтууд чинь иргэдэд очихгүй болчихоод байна лээ шүү дээ. Хамгийн гол нь энэ дээр тодорхой хариулт уг нь би хүссэн.

Хоёрдугаарт нь, тэр авлигалын индексийг яагаад олон улсын байгууллагууд ингэж үнэлээд байгаа юм. Тэд нар худлаа хийгээд байгаа юм уу? Энэ юу болоод яг олон улсын байгууллага 5, 10 байраар.

Гэтэл яг одоо бодит байдал дээр төрийн өмчит аж ахуйн нэгжүүд чинь нөгөө ил тод байдал, засаглал байтугай бүрэн эрхт төлөөлөгчтэй онцгой нөхцөлтэй гээд хэвээрээ л байгаа шүү дээ. Энэ бүгд чинь л тэрэнд нөлөөлж байна. Олон олон зүйлүүд болж байна.

Тэгээд эцсийн дүндээ залуучууд Монгол Улсад тэгш бус байдал, тэр дабл стандарт, олон олон зүйлүүд болохгүй байна гээд гадагшаагаа дайжиж байгаа.

Нэг ийм л нөхцөл байдал энэ мөрийн хөтөлбөрийн биелэлт.../минут дуусав/

Н.Энхболд: Ч.Хүрэлбаатар сайд хариулаарай.

Түрүүчийн асуултаас нэг юм үлдсэн шүү. Ч.Хүрэлбаатар сайд аа.

Энэ төрийн өмчит компаниудын талаар тоог нь сольж байна уу, яаж байна гэсэн нэг зүйлүүд. Ч.Хүрэлбаатар сайд.

Ч.Хүрэлбаатар: Энэ Хөрөнгө оруулалтын хууль ирээдүй цаг биш л дээ. Болоод өнгөрсөн юм ярьж байна.

Хэлэлцүүлэх болоход бүгд зугтаагаад л, завсарлага аваад л явсан. Асар их хэмжээгээр гүтгэлэг тарааж явсан. Болоод өнгөрчихсөн зүйлийг ярьж байгаа юм би. Тэр үед нь зориг гаргаад хийгээд явбал болох л байсан шүү дээ гэдгийг нэгдүгээрт нь хэлье.

Хоёрдугаарт нь, авлигын асуудал. Сая 2 шүүх хурал болоод өнгөрсөн. Нөгөө Хөрөнгө оруулалтын хууль “газрыг 100 жил” гэдэг гүтгэлэг 2013 оныхыг өнгөрөөх, дарах, газар эзэмшиж байгаагаа өөр зүйл рүүгээ оруулж дарах гэсэн хэсэг хүмүүсийн явуулгаар 2 шүүх хурал болоод өнгөрсөн.

Нүүрсний шүүх хурал болоод өнгөрсөн. Нууц болоод өнгөрсөн. Хэн ярьсан юм, Монголд. Хэн ч яриагүй.

Харин Ч.Хүрэлбаатарыг хужаа, газрыг 100 жилээр өгөх гэлээ гэдэг гүтгэлэг.../минут дуусав/

Н.Энхболд: 1 минут нэмээд өгчих. Ч.Хүрэлбаатар сайд.

Ч.Хүрэлбаатар: 2 том шүүх хурал болсон. Нүүрсний шүүх хурал.

Нэг тонныг нь 80 доллароор зардагийг биржээр зарахаар 180 доллароор зардаг болж өөрчлөгдчихсэн.

Өөрөөр хэлбэл тонн тутамд 100 доллар алга болж байсан тэр шүүх хурал яагаад нууцаар болдог юм. Яагаад Монголын ард түмэн үүнийг ярихгүй байж одоо авлигын индекс яагаад хойшоо ухарсан тухай асууж байгаа юм.

Та бүгд бүгдээрээ гарч ирээд ярих боломжтой шүү дээ.

Эрдэнэтийн 49-ийн шүүх хурал болоод буцсан. Хэн мэдэж байгаа юм, энд. Хэн ч мэдэхгүй.

Тэгэхээр үүнийг сэтгүүлчид, Монголын ард түмэн бүх талд бүгдээрээ ярьж байж энэ Монгол Улсад шударга ёс тогтоно шүү.

Түүнээс биш тэр үед нь чив чимээгүй өнгөрчхөөд, гүтгэлэг тарааж тараачхаад дараа нь Монголд шударга ёс яагаад тогтоогүй байгаа юм бэ Ч.Хүрэлбаатар аа гэж асууж байгаа бол ёстой уучлаарай л гэж хариулт өгнө.

Тийм учраас бүх байгууллага бид энэ **“яагаад”** гэдэг асуулт дээр ил тод нээлттэй.../минут дуусав/

Н.Энхболд: Гишүүд асуулт асууж дууслаа. Ингэмээр юм байна даа. Ч.Хүрэлбаатар сайд аа.

Чуулган дээр мэдээж энэ асуултууд дахиад гарах л байлгүй.

Орлого нэмэгдэж байгаа мөнгөнүүд хаашаа явсан юм.

■ **Өрөө дарлаа;**

■ **Цалин, тэтгэврээ нэмлээ;**

■ **Валютын сангаа нэмэгдүүлээ.**

Би Засгийн газрыг юу яаж байгаа юм биш. Ерөөсөө ерөнхий том юмнууд ярьж байна шүү дээ.

Валютын нөөц нэмэгдсэн. Тэр мөнгийг зарвал болох л байсан шүү дээ. Яагаад зараагүй гэж асуувал тэнд нь хариулах хэрэгтэй. Тийм ээ.

Төсвийн алдагдлыг бид бууруулсан. Энд чинь мөнгө зарж байгаа биз дээ.

Тэгээд үүнийгээ та нар хэл л дээ. Тэр мөнгөний тэдэн хувь нь тийшээ явчхаад байгаа юм аа.

Тэр юмнуудыг авахгүйгээр орж ирсэн мөнгийг эргээд хүмүүс зарж болно шүү дээ. Тайлбар дээрээ та нар бас тэр нарийн тоонуудаа хэлээрэй гэж.

Гишүүд асуулттай ч сууж дууслаа.

Хоёр танилцуулгатай холбогдуулаад үг хэлэх гишүүд байвал нэрээ өгье. Ц.Цэрэнпунцаг гишүүнээр тасаллаа.

Ц.Цэрэнпунцаг: Үг хэлэх гэж байгаа нь гол нь санал, дүгнэлт гарна.

Санал, дүгнэлтээ хоёр Байнгын хороо чуулган дээр танилцуулна.

Тэр санал, дүгнэлтэд бас оруулах санаагаа хэлж энэ протоколд үлдээхгүй бол орохгүй байгаа учраас үг хэлж байгаа юм.

Хамгийн гол нь бид Засгийнхаа газрын жилийн хийсэн ажлыг ингээд л жил болгон тайланг нь сонсдог. 4 сард бид дахиад жилийнхээ төлөвлөгөөг

сонсдог. Тэгээд энэ хурал бол яг л нэг иймэрхүү л маягтай явдаг байгаа юм.

Тэгээд үр дүн нь яах вэ, хамгийн гол нь гишүүд янз бүрийн өнцгөөс асууж байж болно.

Тэгэхдээ ард түмэн Засгийн газар төлөвлөсөн ажлаа ямар үр дүнтэй хийчхэв гээд бид нарын энэ хурал, энэ Байнгын хорооны хурал дуусна. Чуулган дээр ч гэсэн чуулган хуралдаж байхад ард түмэн эндээс ойлголт авч байх ёстой.

Тэгтэл өнөөдөр бид Засгийн газрын үндсэн 6 чиглэл, 8 чиглэлээрээ ямар ажлууд хийгээд, ямар үр дүнд хүрчихсэн юм гэдгийг нь нэгдсэн ойлголтгүй ингээд л дуусгадаг нэг ийм л туршлага байна.

Мэдээж Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн хууль шинэчлэн найруулагдсан. Энэ дагуу ажиллаж байгаа дэвшил байгаа байх.

Хамгийн гол нь одоо энэ Засгийн газар дээр Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагаас “Үр дүнд суурилсан нэгдсэн удирдлага”-ыг Монгол Улс нутагшуулах ийм төсөл явж байгаа.

Үүнийг Засгийн газрынхан маань түргэн шиг нутагшуулж аваад, зөвлөмж, удирдамжийг нь авч хэрэгжүүлээд, энэ жилийнх нь төлөвлөгөөг хийхдээ энэ “үр дүнд суурилсан” төлөвлөлт, төсөвлөлт хийдэг энэ арга туршлагыг авч хэрэгжүүлэхгүй бол энэ ажил ингээд явахгүй.

Асуулт асууж байгаа гишүүд, хариулж байгаа Засгийн газрынхан өнөөдөр хэрэгжүүлж байгаа арга

замуудаа, хүрэх гэж байгаа зорилт хоёроо дандаа хооронд нь хольж ярьдаг.

Жишээ ярьж байгаа байхгүй юу. Жишээлбэл, Засгийн газар энэ зорилтоо тодорхой тавиад, энэ явж байгаа төслийг түргэн шиг нутагшуулж аваад хэрэгжүүлээд энэ арга барилаараа жилийнхээ төлөвлөгөөг боловсруулаад ороод ирвэл бид нарын өнөөдөр сууж байгаа үр дүн, хэлэлцэж байгаа асуудал бид их үр дүнтэй болно л гэж бодоод байгаа юм.

Тэгэхээр үүнийг жоохон эрчимжүүлж ажиллах хэрэгтэй байгаа юм. Үүнийг бид Их Хурлаас Засгийн газартаа тогтоол гаргадаг юм уу.

Ер нь цаашдаа бид анхаарч ажиллах хэрэгтэй байгаа юм. Ерөөсөө яадаг вэ гэхээр өнөөдөр бид нэг асуудал ороод ирнэ. Тэр асуудал дээр өнөөдөр жишээлбэл хэдэн өрхийг өнөөдөр ядуурлаас гаргах юм бэ.

Жишээлбэл, тоогоор ч юм уу, хувиар ч юм уу ядуурлын шугамаас доогуур байгаа тэдэн өрхийг дунд орлоготой өрх рүү оруулна гээд тоо хуваарь тавьчхаад тэгээд тэнд хүрэх хэдэн ч арга зам байж болно. Засаг өөрөө оруулж ирээд.

Тэгээд тухайн үед цаг нөхцөл янз бүр болно. Гадаад, дотоод нөхцөл байдал өөрчлөгдөнө.

Тэгээд өөрсдийнхөө хэд хэдэн гаргасан сонголтуудаар яваад арга замаа л хүрээд л.

Жишээлбэл, 10 мянган айлийг ядуурлын түвшнээс гаргана гэсэн бол түүндээ хүрч үү, үгүй юу гэдгээ үнэлээд

л, хийж байгаа, хэрэгжүүлж байгаа тэр арга хэмжээнүүд дээрээ бид ингэж дандаа будилж яриад, ингээд хоорондоо зарим нь ойлгоод л ярьдаг байх. Зарим нь үүнийг нь ашиглаад л мушгидаг байх.

Тэгэхээр зэрэг бид ингээд нэг ийм асууж байгаа, хариулж байгаа нь ингээд хоорондоо бараг тохирохгүй л байгаа шүү дээ.

Ерөнхийдөө нэг тийм ерөнхий л тийм нэг сэдэв нь том сэдэв нь яахгүй нэг сэдэв дээр нэг нь асуугаад нөгөөдөх нь хариулж байгаа юм шиг мөртөө дандаа ийм үр дүнгүй ийм жоохон хоосон яриа болж өнгөрөөд байгаа юм.

Үүнийг тэгээд бас энэ өөрийнхөө санал болгож оруулья гэсэн юм. Баярлалаа.

Н.Энхболд: Баярлалаа. Гишүүд үг хэлж дууслаа.

Ер нь 5 жилийн үндсэн чиглэлийн биелэлт, тэр дотроо тухай тухайн жилүүдийн биелэлтийг гаргах дээр бид олон жил ярьж байгаа юм.

Гэхдээ бас л сая Ц.Цэрэнпунцаг гишүүний хэлсэн шиг нэг яриад л өнгөрчихдөг юмнууд байгаад байгаа юм.

Тэр шалтгааныг нь бодоод байхаар бид цаашдаа хэрэв энэ төлөвлөгөөний биелэлт юмнуудыг яривал яг тодорхой тоо тавьсан, хэрэгжүүлж болох үзүүлэлтүүд тавьсан юмнуудаа л ярьж байх хэрэгтэй юм шиг байгаа юм.

Одоо юу гэдэг юм, тэдэн айлын тэгнэ гэсэн. Тэгсэн. Тэдэн цахилгаан станц гэсэн. Тэгсэн.

Бусад юмыг нь тойруулаад ярихаар тийм ач холбогдол багатай л болчихоод байгаа юм.

Яг үнэнийг хэлэхэд олон жил явж байгаа байхгүй юу, бид нар.

Тэгээд одоо хууль тогтоомждоо өөрчлөлт оруулаад, энэ жилийн төлөвлөгөө, 5 жилийн төлөвлөгөө, тэрний явцыг ярихдаа яг маш тодорхой тоотой, дүгнэж болох, маргаангүй. Тэд байснаас тэд гэсэн энэ байдлаар явдаг ийм эрх зүйн зохицуулалтад орох хэрэгтэй санагддаг юм. Би үүнийгээ хэлчихье.

Ингээд Монгол Улсын 2021-2025 онд хөгжүүлэх таван жилийн үндсэн чиглэлийн 2023 оны биелэлт, Засгийн газрын 2020-2024 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн 2023 оны хэрэгжилт, Монгол Улсын хөгжлийн 2023 оны төлөвлөгөөний тайланг Төрийн Ажлын хэсэгт оролцож ажилласан албан хаагчдадаа баярлалаа.

Хуралдаан 2 цаг 25 минут үргэлжилж, 16 цаг 43 минутад өндөрлөв.

**БИЧЛЭГЭЭС ХУРАЛДААНЫ
ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ТЭМДЭГЛЭЛ БУУЛГАЖ,
ХЯНАСАН: ШИНЖЭЭЧ**

Ц.АЛТАН-ОД

байгуулалтын байнгын хороо, Эдийн засгийн байнгын хорооны хамтарсан хуралдаанаар хэлэлцэж дууслаа.

Байнгын хорооны санал, дүгнэлт гаргана. Санал, дүгнэлтийг чуулган нэгдсэн хуралдаан дээр Эдийн засгийн байнгын хорооны дарга Ц.Цэрэнпунцаг танилцуулна.

Байнгын хороодын хамтарсан хуралдаанаар хэлэлцэх асуудал дууслаа.

Хуралдаан дууссаныг мэдэгдье.
/алх цохив/

Одоо Төрийн байгуулалтын байнгын хороо үргэлжлүүлээд хуралдана. Гишүүдийг байгаа нь үлдээд, гадуур өрөөндөө байгаа нь орж ирэхийг хүсэж байна.